మహాభారతము

శల్యపర్వము

ద్వితీయాశ్వాసము

వైశంపాయన మహర్షి జనమేజయునకు చెప్పిన మహాభారత కథను, నైమిశారణ్యములో సత్రయాగ సందర్భమున, సూతుడు శౌనకాది మహామునులకు వినిపించాడు.

ధృతరాష్ట్రుడు సంజయునితో ఇలా అన్నాడు. “సంజయా! నా కుమారుడు సుయోధనుడు, మదం బాగా, అణిగి గద చేత్తో పట్టుకొని కాలి నడకన ఎటు వెళ్లాడు. రారాజుకు ఇంత దౌర్భాగ్యస్థితి కలిగిందా! సరేలే తరువాత ఏంజరిగిందో చెప్పు.” అని అడిగాడు. సంజయుడు ఇలా చెప్పసాగాడు.

“ మహారాజా! ఏకాదశ అక్షౌహిణులకు అధిపతి ఐన సుయోధనుడు, వంది మాగధుల కైవారములు లేకుండా ఎక్కడకూ వెళ్లని రారాజు, ఒంటరిగా, తోడు లేకుండా, ఏకాకిగా యుద్ధ భూమి నుండివెళ్లిపోయాడు. కురు క్షేత్రమునకు ఈశాన్యమూలగా, ఒక క్రోసెడు దూరములో ఉన్న ద్వైపాయన మడుగులో దిగి నీటి అడుగున కూర్చున్నాడు. నాడు విదురుని మాటలు విననందుకు తీరుబడిగా పశ్చాత్తాపపడుతున్నాడు.

సుయోధనుడు వెళ్లిపోగానే, భీమార్జునులు, మిగిలిన కౌరవ సైన్యమును

సమూలంగా నాశనం చేసారు. మన పక్క అశ్వత్థామ, కృపాచార్యుడు, కృతవర్మ అనే ముగ్గురు రధిక త్రయం మిగిలారు. అక్కడే తచ్చాడుతున్న నన్ను సాత్యకి పట్టుకున్నాడు.

అది చూచిన ధృష్టద్యుమ్నుడు “సాత్యకీ! వీడిని ఎందుకు పట్టుకున్నావు. అందరూ చచ్చారు. వీడి వలన మనకేమి ఎగ్గు కలుగుతుంది. వీడిని విడిచి పెట్టు.” అన్నాడు.

దానికి ధృష్టద్యుమ్నుడు “వీడు కౌరవ పక్షమునకు చెందిన వాడు. శత్రుశేషము మిగలరాదు. వీడిని నరుకుతాను.” అంటూ కత్తి ఎత్తాడు.

అప్పుడు వ్యాస మహాముని అక్కడకు వచ్చాడు. సాత్యకిని వారించాడు. “సాత్యకీ! సంజయుని చంపుట అనుచితము. అతను నిరాయుధుడు. అతనిని విడిచి పెట్టు.” అని అన్నాడు. సాత్యకి వ్యాసునికి నమస్కరించి నన్ను విడిచి పెట్టాడు. నేను బతుకుజీవుడా అంటూ అక్కడి నుండి పారిపోయాను.

అక్కడికి క్రోసెడు దూరములో ఉన్న ద్వైపాయన మడుగు వద్దకు వెళ్లాను. అక్కడ సుయోధనుని కలుసుకున్నాను. సుయోధనునికి నన్నుచూచి నోటమాటరాలేదు. నేను జరిగినది అంతా సుయోధనునికి చెప్పాను. సుయోధనుడు నాతో ఇలా అన్నాడు.

“సంజయా! మన పక్షమున ఇంకా ఎవరైనా బతికి ఉన్నారా?” అని అడిగాడు.

“అశ్వత్థామ, కృపాచార్యుడు, కృతవర్మ అనే రధికత్రయం తప్ప మిగిలిన

వారందరూ మరణించారు.” అని చెప్పాను.

“అవును సంజయా! నేను కూడా పాండవుల పాల బడకుండా తప్పించుకున్నాను. ఇదే నాకు పట్టిన అదృష్టం అనుకుంటాను. పాండవులకు లొంగిపోయి వారి దయా ధర్మబిక్షమీద ఆధారపడి బతకడం నాకు ఇష్టం లేదు. అయినా సంజయా! పాండవులు నా సోదరులను, నా బంధువులను, మిత్రులను అందరినీ చంపారు. చాలాసంతోషంగా ఉన్నారు. వారి సంతోషమును చూచి నేను సహించగలనా! నా తండ్రి ధృతరాష్ట్రునికి ఈ విషయం చెప్పు.” అని చెప్పి మరలా ద్వైపాయన మడుగులోకి వెళ్లాడు. తను నేర్చిన సంస్తంభన విద్యతో నీరు తన శరీరమునకు సోకకుండా మడుగు అడుగున దాక్కున్నాడు.

ఇంతలో యుద్ధభూమి నుండి పారిపోయిన అశ్వత్థామ, కృతవర్మ, కృపాచార్యుడు, ఒంటి నిండా దుమ్ము కొట్టుకొని, సుయోధనుని కొరకు వెతుకుతూ నన్ను చూచారు. “సంజయా! నువ్వు బతికే ఉన్నావా! మన రారాజు, సుయోధనుడు ప్రాణాలతో ఉన్నాడా! ” అని అడిగారు. నేను సుయోధనుడు ద్వైపాయ నమడుగు అడుగున దాక్కున్న విషయం వారికి చెప్పాను. నా మాటలు విని వారు ఎంతో దుఃఖించారు.

“సంజయా! రారాజుకు మేము రణరంగములో చావలేదని తెలియదు. మా గురించి దుఃఖపడుతున్నాడు. మమ్ములను కలుసుకొనడం దుస్తరమని తలచి తాను ఆ మడుగులో దాగి ఉన్నాడు. అయినా అష్టైశ్వైర్యములు అనుభవించిన రారాజుకు ఎంతటి దుస్థితి దాపురించినది. సంజయా! మేము సుయోధనునితో మాట్లాడుతుండగా, పాండవులు తమ తమ సైన్యములతో మమ్ములను చుట్టుముట్టారు. ఇంక అక్కడ ఉండటం క్షేమం కాదని

అక్కడినుండి పారిపోయాము.”అని చెప్పాడు కృపాచార్యుడు.

తరువాత, రధిక త్రయము ద్వైపాయన మడుగులో దాగిన సుయోధనుని కలుసుకొనుటకు అక్కడినుండి వెళ్లిపోయారు. యుద్ధం అయిపోయిందని తెలిసి కౌరవ స్త్రీలందరూ రణభూమి కి వచ్చి తమ తమ భర్తలకోసం, కొడుకులకోసం, రోదిస్తున్నారు. నీ కుమారుడు యుయుత్సుడు కూడా అక్కడే ఉన్నాడు. “సుయోధనుడు యుద్ధభూమి నుండి పారిపోయాడు. యుద్ధం పరిసమాప్తమయింది. ఇంక ఈస్త్రీలను హస్తినకు పంపండి.” అని చెప్పాడు.

ఇంతలో ధర్మరాజు కృష్ణార్జునులతో సహా అక్కడికి వచ్చాడు. యుయుత్సుని కౌగలించుకొని ఓదార్చాడు. ధర్మరాజు యుయుత్సునితో కౌరవ కాంతలందరినీ హస్తినాపురమునకు తీసుకెళ్లవచ్చు అని చెప్పాడు. యుయుత్సుడు అంతఃపుర స్త్రీలను వృద్ధ కంచుకులతో సహా హస్తినాపురానికి తీసుకెళ్లాడు. విదురుడు వారికి ఎదురు వచ్చాడు. యుయుత్సుడు జరిగిన దంతా విదురునికి విశధంగా చెప్పాడు. రారాజు ఒంటరిగా యుద్ధభూమిని వదలి ఎటో వెళ్లిపోయాడు అని చెప్పాడు.

ఆ విషయములు వినిన విదురుడు అమితమైన శోకంతో వికలమనస్కుడైనాడు. యుయుత్సునితో ఇలా అన్నాడు. “యుయుత్సా! సంజయుడు వచ్చిజరిగినది అంతా ధృతరాష్ట్రునికి చెపుతాడు. మనం ఏమీ చెప్పనవసరం లేదు. నీవు అంతఃపుర స్త్రీలను తీసుకొని వారి వారి నివాసములకుచేర్చు.” అని చెప్పాడు. యుయుత్సుడు ఆ పని మీద వెళ్లాడు.

ఇంక యుద్ధ రంగములో కౌరవ సైనికులు అక్కడక్కడా నిలబడి

ఉన్నారు. ఈ పదునెనిమిది రోజులు రణగొణధ్వనులతో చతురంగ బలముల పదఘట్టనములతో అత్యంత కోలాహలంగా ఉండే రణరంగము ఈ నాడు నిశ్శబ్దముగా ఉంది. పాండవులందరూ శ్రీకృష్ణునితో సహా సుయోధనుని వెతుక్కుంటూ ద్వైపాయన మడుగు దగ్గరకు వచ్చారు. వారిని చూచి అశ్వత్థామ, కృపాచార్యుడు, కృతవర్మ అక్కడి నుండి వేరుచోటికి పోయి దాక్కున్నారు. సుయోధనుడు ఎక్కడా కనపడలేదని పాండవులు మరలా తమ తమ శిబిరముల వద్దకు వెళ్లారు. కౌరవ శిబిరములలో ఉన్న స్త్రీలకుజనులకు ధర్మరాజు ఏమీ భయము లేదు నిశ్చింతగా ఉండమని అభయం ఇచ్చాడు.

పాండవులు అటుపోగానే, నేను సుయోధనుడు దాగిన కొలను వద్దకు వెళ్లాను. పాండవులు వెళ్లిపోయారని రధికత్రయము కూడా అక్కడకు వచ్చారు. మేమందరము రారాజుకు మా రాకను గురించి తెలిపాము. రారాజు వెలుపలకు వచ్చాడు. అశ్వత్థామ మొదలగు వారు సుయోధనునితో ఇలా అన్నారు.

“రారాజా! ఇదేమిటి? పిరికి వానిలా మడుగులో దాగుకొనడం ఏమిటి! లే! ముందుకు కదులు. మా సాయంతో పాండవుల మీద యుద్ధం ప్రకటించు. పాండవ సేనలను సంహరించు. పాండవులను జయించు. సుయోధనా! క్షత్రియునికి శత్రువులను జయించడమో లేక యుద్ధములో మరణించి స్వర్గలోక సుఖములు అనుభవించడమో. అంతేకాని ఈ విధంగా పిరికివానిలా దాగుకొనడం నీ వంటి వానికి భావ్యమా!” అని అన్నారు.

ఆ మాటలు వినిన సుయోధనుడు ఆ రధిక త్రయముతో ఇలా అన్నాడు. “యోధులారా! నాకు క్షత్రియ ధర్మము తెలియక కాదు. ప్రస్తుతము నా శరీరం అంతా గాయములతో నిండి ఉన్నది. శరీరము వశము తప్పినది. విశ్రాంతి

కోరుచున్నది. మీరు కూడా బాగా అలసి పోయినట్లున్నారు. ఈ రోజుకు వెళ్లి విశ్రాంతి తీసుకొనుడు. మనము బలము పుంజుకొని రేపటి దినమున శత్రువులతో పోరాడెదము." అని అన్నాడు.

ఈ మాటలు వినిన అశ్వత్థామ "రారాజా! ఏల నీకు అనుమానము. నేను ఒక్కడినే కురు పాండవుల మధ్య ఉన్న వైరమును నిర్మూలించెదను. నా వాడి శరములతో పాంచాలురను, పాండవులను చంపుతాను. నీకు, నీ తండ్రి గారికి సంతోషము కలిగిస్తాను." అని అన్నాడు.

అంతకు ముందే ధర్మరాజు, భీమసేనుడు కొంత మంది బోయ వారిని పిలిచి, వారు వేటాడునప్పుడు ఎక్కడైనా సుయోధనుడు కనిపిస్తే తమకు తెలియచెయ్యమని చెప్పారు. ఆ బోయలలో ఒకడు, వేటాడిన జంతువులను మోసుకుంటూ అటుగా వచ్చాడు. సుయోధనుడు, రధిక త్రయముతో మాట్లాడటం చూచాడు. తనలో ఇలా అనుకున్నాడు. "తప్పకుండా ఇతనే సుయోధనుడు. ఈ విషయము నేను ధర్మరాజుల వారికి భీమసేనుల వారికి చెప్పిన మంచి బహుమానకు లభిస్తుంది." అని అనుకున్నాడు. వెంటనే ఆజంతువులను అక్కడే వదలి, పరుగు పరుగున భీమసేనుని శిబిరమునకు వెళ్లాడు. సుయోధనుడు ఉనికిని భీమసేనునకు ఎరింగించాడు. భీమసేనుడు వారికి అంతులేని బహుమానములను ఇచ్చాడు.

భీమసేనుడు ధర్మరాజు వద్దకుపోయి "అన్నయ్యా! సుయోధనుని జాడ తెలిసింది. ఇక్కడకు కోసెడు దూరములో ఉన్న ద్వైపాయన మడుగులో దాగి ఉన్నాడట. తనకు తెలిసిన క్షుద్ర విద్య సాయంతో జలములు తన శరీరమునకు తాకకుండా దాగి ఉన్నాడట. ఇదిగో ఈ బోయవారు చూచి వచ్చి చెప్పారు. రణరంగమునుండి పారిపోయిన రధిక త్రయము సుయోధనునితో

మాట్లాడుతున్నారట." అని చెప్పాడు.

ఆ మాటలు విన్న ధర్మరాజు ఆవిషయమును కృష్ణునికి తక్కిన వీరులకు ఎరింగించాడు. ధర్మరాజు, తనతమ్ములతో, కృష్ణునితో, చతురంగ బలములతో సుయోధనుడు దాగి ఉన్న ద్వైపాయన మడుగు సమీపించాడు.

పాండవులు వస్తున్న కోలాహలము విన్న అశ్వత్థామ ప్రభృతులు సుయోధనునితో ఇలా అన్నారు. "రారాజా! పాండవులకు నీ ఉనికి తెలిసిపోయినట్టుంది. చతురంగ బలములతో ఇటే వస్తున్నారు. ప్రస్తుత కర్తవ్యము ఏమిటి ? వారిని ఎదుర్కొని యుద్ధం చేద్దామా లేక ప్రస్తుతానికి ఎక్కడైనా తల దాచుకొని అదును చూచి దెబ్బతీద్దామా?" అని అడిగారు. దానికి సుయోధనుడు "రధికులారా!   ఇప్పుడు మనము బాగా అలసి పోయి ఉన్నాము. మీరు ఎక్కడి కైనా వెళ్లి,రాత్రి అయిన తరువాత నా దగ్గరకు రండి. నేను మడుగులో ఉన్న సంగతి వారు కనిపెట్టలేరు. కాబట్టి వారు హస్తినా పురమునకు వెళు తున్నారు. ఒక వేళ వారు ఈ మడుగు దగ్గరకు వచ్చినా నేను మడుగు లోపల ఉన్న విషయం తెలుసుకోలేరు. నేను నా జలస్థంభన విద్యా ప్రభావంతో ఎవరికీతెలియకుండా ఈ మడుగులో దాగి ఉండగలను." అని అన్నాడు.

సుయోధనుని మాటలు విని బరువెక్కిన హృదయంతో ఆ రధిక త్రయము అక్కడి నుండివెళ్లిపోయారు. నేను కూడా సుయోధనుని వదలి రధికత్రయముతో కొంతదూరం వెళ్లాను. తరువాత వారిని విడిచి ఆ మడుగు దగ్గర ఉన్న పొదలో దాగుకొని ఉన్నాను. నాకు మడుగు, అక్కడ జరిగే విషయాలు కనపడుతున్నాయి, వినపడుతున్నాయి.

కొంతసేపటికి పాండవులు కృష్ణుడు అక్కడకు చేరుకున్నారు. ఆ మడుగును పరిశీలించి కృష్ణుడు ధర్మరాజుతో ఇలా అన్నాడు. "ధర్మజా! నిశ్చలంగా ఉన్న ఈ మడుగు లోనే సుయోధనుడు దాగి ఉన్నాడు. అతని జలస్థంభన విద్యా ప్రభావము వలన జలము నిశ్చలముగా ఉన్నది." అన్నాడు.

"కృష్ణా! సుయోధనుడు పోయి ఆ స్వర్గాధిపతి దగ్గర దాగినా నానుండి తప్పించుకొన లేడు." అని అన్నాడు.

అప్పుడు కృష్ణుడు ధర్మజునితో "ధర్మజా! ఇలాంటి మాయలు దుర్మార్గుడైన సుయోధనుడు తప్ప వేరే ఎవరు పన్నగలరు. ఇలాంటి మోసగాళ్లను మనము మోసము తోనే జయించాలి. కాబట్టి సుయోధనుడు ఆ మడుగునుండి బయల్పడే విధానము చూడుము." అని అన్నాడు.

అప్పుడు ధర్మరాజు మడుగులో దాగుకొని ఉన్న నీ కుమారుడు సుయోధనుని ఉద్దేశించి ఇలా అన్నాడు." ఓ సుయోధనా! నీ కోసం ఎందరో రాజులు యుద్ధములో వీర మరణం పొందారు. నీవు మాత్రం నీ ప్రాణములు రక్షించుకొనుటకు ఈ మడుగులో దాక్కున్నావు. ఇది నీ వంటి వీరునకు భావ్యమా! నీవు ఈ మడుగులో దాక్కున్న మాత్రాన చావు తప్పుతుందా! నీవు గొప్ప వీరుడవు అని అంటారే. మడుగులో దాక్కొనడం వీరత్వమా! నీ అభిమానం ఎక్కడకుపోయింది? వీరులు ఎక్కడైనా యుద్ధములో వెన్ను చూపిస్తారా! సుక్షత్రియ వంశమైన కౌరవ వంశములో పుట్టి ఇటువంటి నీచమైన చావుకు పాల్పడతావా! నీ కీర్తిప్రతిష్టలు వదిలిపెట్టి నలుగురు నవ్వేట్టు మడుగులో దాక్కుంటావా!

సుయోధనా! క్షత్రియ ధర్మము వదిలితే నీకు ఇహము పరము రెండు

ఉంటాయా! నాడు నిండు పేరోలగమున అన్న మాటలుమరిచిపోయావా! నీ నూరుగురు సోదరులనూ యుద్ధములో పోగొట్టుకొని నీ ప్రాణం కోసం పాకులాడుతున్నావా! అభిమానధనుడవే! నీ అభిమానం నీ ప్రాణం కన్నా గొప్పది కాదా! రారాజు పాండవులకు భయపడి మడుగులో దాక్కున్నాడని నలుగురూనవ్వరా! నీ భజబలం, నీ దర్పం, నీ అభిమానం మంటగలిసాయా!

నాడు కర్ణుడు, దుశ్శాసనుడు, శకుని అండ బలము చూచుకొని విర్రవీగావు. నేడు వారు మరణించగానే ఈ ప్రకారం దీనుడవైనావా! కాబట్టి సుయోధనా! నీ భయమును పిరికి తనాన్ని వదిలిపెట్టు వీరుడవైతే మడుగునుండి బయటకు వచ్చి మాతో యుద్ధం చెయ్యి. వీరుడవన్న నీ కీర్తిప్రతిష్టలు నిలబెట్టుకో! ఈ యుద్ధములో నీవు మమ్ములను ఓడిస్తే నీకు ఈ భూమండలమంతా దక్కుతుంది. ఓడిపోతే, వీరస్వర్గము సంప్రాప్తిస్తుంది. విజయమో వీర స్వర్గమో! ఏదో ఒకటి కోరుకో! అంతేకాని పిరికితనమును ఆశ్రయించకు. ప్రస్తుత నీ కర్తవ్యము మాతో యుద్ధం చెయ్యడమే. నీవు మగాడి వైతే మాతో యుద్ధం చెయ్యి. ” అని ఎత్తిపొడిచాడు.

ఆ మాటలకు రోషం వచ్చిన సుయోధనుడు మడుగు లోపలినుండి ఇలా అన్నాడు. “ధర్మజా! మానవునకు ప్రాణభయం సహజమే కదా! నాకు ప్రస్తుతము రథము, సారథి, చక్రరక్షకులు, సైన్యము, అస్త్రశస్త్రములు లేవు. పైగా ఒంటినిండా గాయములతో డస్సి ఉన్నాను. అందువలన ప్రస్తుతము యుద్ధము చెయ్యలేను. కొంచెము అలసట తీర్చుకొనిన తరువాత మీతో యుద్ధం చేస్తాను. మిమ్ములను ఓడిస్తాను. మీరుకూడా ఈ 18 రోజుల యుద్ధములో బాగాఅలసి పోయి ఉన్నారు. మీరూ అలసట తీర్చుకొని రండు.” అని అన్నాడు.

ఆ మాటలకు ధర్మరాజు ఇలా అన్నాడు. "సుయోధనా! మేము యుద్ధమువలన కలిగిన అలసట తీర్చుకున్నాము. నీవుకూడా మడుగులో విశ్రాంతి తీసుకున్నావు కదా! కాబట్టి మాతో యుద్ధం చెయ్యి." అని అన్నాడు

దానికి సుయోధనుడు "ధర్మజా! నేను ఎవరి కోసం ఈ యుద్ధం తలపెట్టానో ఆ తమ్ములు, బంధు,మిత్రులు ఈ నాడు లేరు. నా సైన్యమంతా నాశనమయింది. ఇంకా నేను ఎవరి కోసం యుద్ధం చెయ్యాలి. ఒక వేళ నేను మిమ్మల్నందరిని గెలిచి రాజ్యం పొందినా, నా కర్ణుడు, భీష్ముడు, ద్రోణుడు లేని రాజ్యం నాకెందుకు. ఎందుకంటే నా సోదరులు బంధువులు మిత్రులు తో సహా ఈ రాజ్యపాలన చేసి సుఖములు అనుభవించిన నాకు సంతోషము గాని, ఈ ఒంటరి బతుకుతో నేను ఏ సుఖములు అనుభవించగలను. నీకు నీ సోదరులు, బంధువులు బతికి ఉన్నారు. వారితో కూడా ఈ రాజ్యము ఏలుకో. నేను నా రాజ్యమును నీ కు ఇచ్చి అడవులకు పోయి ముని వృత్తితో శేషజీవితమును గడిపెదను. ఓ ధర్మజా! నేను యుద్ధములో ఓడిపోయి ఇక్కడకు వచ్చాను. నా కు ఇప్పుడు గర్వము, అభిమానము లేవు. ప్రశాంతంగా ఉన్నాను. ఈ భూమి నీవు పరిపాలించు. గుర్రములు, ఏనుగులు, కాల్బలము లేని ఈ రణభూమిని నీ తలమీద కట్టుకొని ఊరేగు. పో." అని పలికాడు సుయోధనుడు.

దానికి ధర్మరాజు సుయోధనునితో ఇలా అన్నాడు. "అదేమిటి సుయోధనా! భీష్మ,ద్రోణ,కర్ణులు గతించిన తరువాత కూడా శల్యుని సర్వసైన్యాధ్యక్షుని చేసి ఈ భూమండల మంతా ఏలుకొన వలెనని తలంపుతో యుద్ధము కొనసాగించింది నీవే కదా! ఒట్టి మాటలు కట్టిపెట్టి మడుగునుండి బయటకు వచ్చి మాతో యుద్ధము చెయ్యి ! శత్రువు ఐన నీవు బతికి ఉండగా నేను రాజ్యము పరిపాలించడం రాజధర్మం కాదు. నిన్ను చంపి, శత్రుశేషము

గావించి, ఈ భూమండలము పరిపాలించెదను. నీకు చేతనయితో మమ్ములను జయించి ఈ భూమి నంతా నీవే ఏలుకో! అయినా సుయోధనా! నీవు నాకు ఈ భూమిని ధారపోస్తావా! నీ దానమును నేను పరిగ్రహించాలా! నీవేనా ఆ మాటలు మాట్లాడుతున్నది. ఈ మాటలు నాడు ఏమయినవి. నాడే మాకు రావలసిన రాజ్యభాగము కానీ ఐదు ఊళ్లుకాని ఇచ్చిన ఇంతటి మారణ హోమము జరిగి ఉండేది కాదు కదా! నాడు శాంతి స్థాపనకు న్యాయముగా మాకు రావలసిన రాజ్యభాగము అర్థించుటకు వచ్చిన శ్రీకృష్ణునితో ఏమన్నావు? సూదిమొన మోపినంత కూడా భూమిని ఇవ్వనన్నావు కదా! మరి ఈ నాడు నీ రాజ్యము నాకు ఏల ధారపోస్తానంటున్నావు. ఏ విధంగానూ యుద్ధములో గెలిచి రాజ్యమును తిరిగి సంపాదించలేనని కదా ఈ మాటలు అంటున్నావు.

సుయోధనా! ఈ నాడు నీ కంటూ ఒక రాజ్యము ఉంటే కదా నాకు దానం ఇవ్వడానికి. అయినా నీ దయా ధర్మభిక్ష నేను స్వీకరించను. నిన్ను చంపి గాని ఈ భూమిని స్వీకరించను. కాబట్టి మడుగులోనుండి బయటకు వచ్చి మాతో యుద్ధం చెయ్యి. ఎందుకంటే నీ ప్రాణాలు మా చేతిలో ఉన్నాయి. మా ప్రాణాలు నీ చేతిలో ఉన్నాయి. ఈ రోజు ఏదో ఒకటి తేల్చుకుందాము. మారు మాటాడక క్షత్రియధర్మమైన యుద్ధము చెయ్యి.

నాడు మమ్ములను లక్క ఇంటిలో పెట్టి కాల్పించావు. విషము పెట్టి చంపింప చూచావు. పాములతో కరిపించావు. నీళ్లలో తోయించావు. నీ కుట్రలకు కుతంత్రములకు మేము బలికాలేదు. ఈ నాడు అటువంటి కుతంత్రములు చెల్లవు. యుద్ధమే శరణ్యము. ఇంకా ఆ నీళ్లలో దాగి ఎందుకు బాధపడతావు. బయటకు వచ్చి మాతో యుద్ధంచెయ్యి.” అని ధర్మజుడు సుయోధనుని యుద్ధము చేయుటకు ఎన్నోవిధముల రెచ్చగొట్టాడు.

అప్పుడు సుయోధనుడు మడుగులోనుండి ధర్మజునితో ఇలా అన్నాడు. "ధర్మజా! మీరు ఐదుగురు. నేను ఒక్కడను. మీకు చతురంగ బలము లున్నవి. నేను సైన్య విహీనుడను. మీ వద్ద అనేకములైన అస్త్ర శస్త్రములు ఉన్నవి. నా వద్ద ఏ ఆయుధము లేదు. మీకు హయములు, ఏనుగులు కాల్బలము ఉన్నవి. నేను ఒంటరివాడను. పైగా నేను 18 రోజులు యుద్ధము చేసి అలసి ఉన్నాను. మీరందరూ విజయగర్వముతో ద్విగుణీకృతోత్సాహముతో ఉన్నారు. మీరు ఐదుగురు నా తో ఒకేసారి యుద్ధం చెయ్యడం ధర్మం కాదు. మీరు ఒక్కొక్కరే వచ్చి నా తో యుద్ధం చెయ్యండి. దానికి మీరు ఒప్పుకుంటే నేను వెలుపలికి వచ్చి మిమ్ములనందరినీ బంధు మిత్ర సమేతంగా రూపు మాపుతాను. అంతేగాని మీరందరూ కలిసి ఒక్కడితో యుద్ధం చెయ్యడం ధర్మం కాదు. ధర్మరాజా! నీకు, కృష్ణునికి, వెరచి నేను ఇంతసేపు మీతో మాట్లాడలేదు. మీకు యుద్ధనీతి తెలియచేసాను. నిన్ను, నీ తమ్ములను, నీ బంధు మిత్రులను నేను ఒక్కడినే సంహరించగలను. మీ అందరిని తుదముట్టించి భీష్మ,ద్రోణ,కర్ణ,భగదత్త,బాహ్లిక,జయద్రధ,శకుని,శల్య మొదలగు కురు వీరుల ఋణం తీర్చుకుంటాను." అని అన్నాడు సుయోధనుడు.

ఆ మాటలు విన్న ధర్మజుడు సుయోధనునితో ఇలా అన్నాడు. "సుయోధనా! నీ ధైర్యానికి మెచ్చుకుంటున్నాను. మమ్ములనందరినీ ఒంటి చేత్తో సంహరించవలెనని అనుకోడం సమంజసమే. కాని నేను అధర్మపరుడను కాను కదా! నీకు అవసరమైన అస్త్ర శస్త్రములను, రధమును తీసుకో. మాలో ఒక్కరిని కోరుకో. అతనే నిన్ను ఎదిరిస్తాడు. నీవు అతనిని ఓడించినట్లయితే ఈ రాజ్యం అంతా నీవే ఏలుకో. ఇక్కడ ఉన్న బంధు మిత్రుల సాక్షిగా అతడు నీతో ధర్మ యుద్ధం చేస్తాడు." అని పలికాడు.

దానికి సుయోధనుడు ఇలా అన్నాడు. "ధర్మజా! రథములతో, అస్త్ర శస్త్రములతో ఇన్నాళ్లు భయంకరంగా యుద్ధ చేసాము కదా. ~~ఈ~~ రోజు కొత్త రకంగా పోరాటం సాగిద్దాము. నేను, నీ పక్షములోని వాడు ఇద్దరం నేల మీద నిలబడి గదా యుద్ధము చేస్తాము. నా గదతో నిన్ను, నీ తమ్ములను తృటిలో సంహరిస్తాను. నీకు సమ్మతమేనా!" అని అన్నాడు.

ధర్మరాజు ఆలోచనలో పడ్డాడు. అదే అదనుగా భావించి సుయోధనుడు బుసలు కొడుతూ మడుగునుండి బయటకు వచ్చాడు. అక్కడ ఉన్న వారందరికీ సుయోధనుడు కాలయముడి లాగా సాక్షాత్కరించాడు. అతనిని చూచి పాండవులు, పాంచాలురూ చిరు నవ్వు నవ్వుతూ అతనిని అపహాస్యం చేసారు. సుయోధనుడు కోపంతో మండిపోయాడు.

" అలా నవ్వకండి. నేను మీ అందరనూ ఒక్కొక్కరినీ నా గదా దండంతో బలి తీసుకుంటుంటే అప్పటి దాకా మాత్రమే నవ్వండి." అని అన్నాడు రోషంతో.

కాని సుయోధనుడికి మనసులో ఒక అనుమానం మెదులుతూ ఉంది. పాండవులందరూ,పాంచాలురతో సహా ఒక్కుమ్మడిగా తన మీద దాడి చేస్తారని శంకించాడు. వెంటనే ధర్మరాజును చూచి ",దర్మజా! మన ఒప్పందం ప్రకారం ఒక్కొక్కరే నా తో యుద్ధానికి రండి. ఎందుకంటే మీరు చాలామంది ఉన్నారు. నేను ఒక్కడినే ఉన్నాను. పైగా నేను బాగా అలసిపోయాను." అని అన్నాడు.

దానికి ధర్మజుడు నవ్వి "అదేమిటి సుయోధనా! నాడు పద్మవ్యూహములో బాలుడైన అభిమన్యుని అనేకులు చుట్టుముట్టి నిర్దాక్షిణ్యముగా చంపారుకదా. ఇదీ అలాగే అనుకో!" అన్నాడు.

సుయోధనుడు మారు మాట్లాడలేదు. మౌనంగా నిలబడ్డాడు. "భయపడకు సుయోధనా! నీవు చేసిన అకృత్యము గురించి చెప్పాను కాని ఆడిన మాట తప్పను. యుద్ధనీతికి వ్యతిరేకముగా ప్రవర్తించను. నీ తల వెంట్రుకలు సరి చేసుకో. నీకు నచ్చిన కవచములు ధరించు. యుద్ధమునకు సన్నద్ధుడివి కా! మేము ఐదుగురము ఉన్నాము. మాలో నీకు నచ్చినవాడిని ఎన్నుకో. అతడే నీతో యుద్ధము చేస్తాడు. నీవు వాడిని చంపితే కౌరవ సామ్రాజ్యము, సమస్త సంపదలు నీకు దక్కుతాయి. యధేచ్ఛగా ఈ రాజ్యము ఏలుకో. వాడి చేతిలో నీవు చస్తే, వీరస్వర్గము చేరుకో. ఇది నేను చేస్తున్న ప్రతిజ్ఞ. నీ ఇష్టం వచ్చిన కవచములు తీసుకో. నిన్ను ప్రాణాలతో విడిచి పెట్టడం తప్ప నీకు అన్ని ఇస్తాను. ఎంత చెడ్డా, మనం మనం అన్నదమ్ములం కదా." అని అన్నాడు ధర్మరాజు.

అప్పుడు సుయోధనుడు ధర్మజుని తో ఇలా అన్నాడు. "ధర్మజా! నీ సంగతి నాకు తెలుసు. నా మీద నీకు కోపం ఎందుకుంటుంది. మనం మనం అన్నదమ్ములం కదా!" అంటూ బంగారు తో చేయబడ్డ కవచము, శిరస్త్రాణము, కంకటములు తీసుకొని తొడుక్కున్నాడు.

చేతిలో గదతో మేరు పర్వతము మాదిరి ప్రకాశిస్తున్న సుయోధనుడు ధర్మజునితో "ఓ ధర్మజా! సహదేవుడో, నకులుడో, అర్జునుడు, భీముడో లేక నీవో ఒక్కొక్కరుగా రండి. నా గదాయుధమునకు మిమ్ములను ఆహారం చేస్తాను. మీ చావు కళ్లారా చూస్తాను. రండి. ఒక్కొక్కరుగా రండి. నా గదతో చంపుతాను. నాతో గదా యుద్ధమునకు సాక్షాత్తు ఈశ్వరుడుకూడా సాహసించడు. నేడు మీరు ఎక్కడకుపోతారు. నా చేతిలో చస్తారు." రండి అని గదాయుద్ధమునకు ఆహ్వానించాడు.

సుయోధనుని ప్రగల్భములు విని శ్రీకృష్ణుడు ధర్మరాజుతో రహస్యంగా ఇలా అన్నాడు. "ధర్మజా! నీవు ఇంత తెలివి తక్కువ వాడివి బుద్ధి హీనుడివి అనుకోలేదు. ఇదేమన్నా శకునితో జూదం అనుకున్నావా, మీలో ఒకరిని ఓడించగానే రాజ్యము అంతా సుయోధనుడికి ఇవ్వడానికి. సుయోధనుడు ఒక్క భీముని తప్ప మీలో ఎవరినో ఒకరిని కోరుకొనిన, అతనిని ఒక నిమేషములో తన గదతో చంపుతాడు. నీవు సుయోధనునికి రాజ్యము ఇచ్చి అడవులకు పోతావా! ఆఖరుకు ఇది పందెపు యుద్ధం గా తయారయింది. ఇన్నాళ్లు కష్టపడి యుద్ధం చేసి, ఇంతమందిని ఆహుతి చేసినది ఆఖరుకు పందెము ఆడటానికా! అయినా ఒక్కడిని చంపితే సకల భూమిని తీసుకోమని చెప్పడం, నాడు శకుని .....ఈ ఒక్క పందెం గెలిస్తే నీవు ఓడినదంతా నీ వశం అవుతుందని పందెం కాయడంతో సమానం కాదా! ఆ పందెం ఓడే కదా నీవు 13 ఏళ్లు నీ రాజ్యమును సుయోధనునికి సమర్పించావు.

కాబట్టి ధర్మజా! దీనికి నేను ఒప్పుకోను. మీలో ఒక్కరొక్కరుగా యుద్ధం చెయ్యడానికి భీమసేనుని కూడా పంపడానికి కూడా నేను ఒప్పుకోను. ఎందుకంటే గదా యుద్ధములో సుయోధనునికి నేర్పు ఎక్కువ. భీముడికి బాహు బలమున్నది కాని గదాయుద్ధములో నేర్పులేదు. సుయోధనుడు గదాయుద్ధంలో చూపించే నేర్పునకు భీమసేనుని భుజబలం ఎందుకూపనికిరాదు. తరువాత నీ ఇష్టం. జాగ్రత్త ."అని ధర్మజుని మెత్తగా మందలించాడు.

ఆ మాటలు విన్న భీమసేనుడు కృష్ణుని తో ఇలా అన్నాడు. "అన్నగారి ఆజ్ఞ, నీ అనుగ్రహము, నా చేతిలో గద ఉండాలే గాని ఈ పదునాలుగు భువనములు తృటిలో జయించగలను. ఇంక ఈ సుయోధనుడెంత! వదరుబోతు వలె మాట్లాడుతున్న ఈ సుయోధనుడు నా ముందు

క్షణకాలము కూడా నిలువలేడు. ఈ మాత్రం దానికి అన్నగారిని అనరాని మాటలు అనవలెనా! ఈ రోజు నేను నా గదాఘాతములతో సుయోధనుని చంపి, నీకు సంతోషం కలుగచేస్తాను.” అని అన్నాడు భీమసేనుడు.

కృష్ణుడు భీముని ప్రీతితో చూచి బుజం తట్టి “భీమసేనా! నేను నిన్ను తక్కువ చేసి మాట్లాడలేదు. నీవు బకుడిని, హిడింబుని,కీచకుని చంపినవాడవు. ఉపాయంతో జరాసంధుని తుదముట్టించావు. ఇవన్ని మామూలు మనుషులు చేసే పనులేనా! నీ ముందు ఈ సుయోధనుడెంత. ఏదో అనాలోచితంగా మాట్లాడిన మాటలు పట్టించుకోకు. అయినా భీమసేనా! నువ్వు దుశ్శాసనుని చంపి గుండెలు చీల్చి రక్తం తాగుతుంటే బొమ్మలాగా నిలబడ్డాడే గాని నీతో యుద్ధానికి దిగాడా ఈ సుయోధనుడు. అప్పుడే తెలిసింది ఇతని పరాక్రమమేమిటో!

సుయోధనుడు బయటకురాగానే అందరూ చుట్టుముట్టి తుద ముట్టించ కుండా, ధర్మజుడు అనాలోచితంగా చేసిన ప్రతిజ్ఞ గురించి అలా అన్నానే గాని నీ పరాక్రమము తెలియక కాదు. నాడు కౌరవ సభలో పాంచాలిని జుట్టుపట్టుకొని ఈడ్చినపుడు నీవు చేసిన ప్రతిజ్ఞలలో ఒకటి నెరవేర్చుకున్నావు. ఇంక రెండవది అదే సుయోధనుని తొడలు విరగ్గొట్టి చంపడం మిగిలి ఉంది కదా. దానిని ఇప్పుడు నీవు నెరవేర్చు. ప్రతిజ్ఞాపాలన గావించు. విజృంభించు. ఈ సుయోధనుని చంపు. నీ అన్న ధర్మజుని కురుసామ్రాజ్యాభిషిక్తుని చెయ్యి. నీవు నీ తమ్ములు, బంధు మిత్ర పరివారసమేతంగా రాజ్యసుఖములు అనుభవించండి. ఇంకెందుకు ఆలస్యం. నీ గదకు పండగ చెయ్యి. నీగదా ఘాతంతో సుయోధనుడు నిర్జితుడవుతాడు. నీ వెనుక నేనున్నాను. నీ పరాక్రమమంతా చూపు.” అని ఉత్సాహపరిచాడు కృష్ణుడు.

ఆ మాటలకు భీమసేనుడు పొంగిపోయాడు. అంతలో కృష్ణుడు భీమసేనునితో " భీమసేనా! ఒక మాట మాత్ర మరువకుము. సుయోధనుడు గదాయుద్ధములో నిష్ణాతుడు. ఎన్నో ఏళ్లు కఠోరశ్రమచేసి సాధన చేసాడు. కాబట్టి కొంచెం జాగ్రత్తగా ఉండు." అని అన్నాడు.

సాత్యకి మున్నగు వారు కూడా భీమసేనుని బలపరాక్రమములను పొగిడారు. వారందరినీ చూచి భీమసేనుడు "ధర్మరాజా! విను! ఈ కులనాశకునిపై నాకు అపరిమితమైన కోపం ఉంది. అర్జునుడు ఖాండవ వన దహనము చేయించినట్టు, నేను వీడిప్రాణాలు తీస్తాను. నిన్ను ఈ కురుసామ్రాజ్యాభిషిక్తుని చేస్తాను. తన కొడుకు చావు వార్తవిని ధృతరాష్ట్రుడు ఈ రోజు దుఃఖిస్తాడుభ" అని పలికి భీమసేనుడు తన గద తీసుకొని సుయోధనుని ఎదురుగా నిలబడ్డాడు. సుయోధనుడు ఎదురుగా కనపడగానే భీమసేనుడు కోపంతో రగిలిపోయాడు.

"సుయోధనా! మమ్ములను లక్క ఇంట్లో ఉంచి నిప్పుపెట్టావు. మా అన్న ధర్మజుని మాయాజూదం ఆడించి ఓడించావు. మా రాజ్యభాగమును హరించావు. నిండుకొలువులో ద్రౌపదిని అవమానించావు. ఈ దుశ్చర్యలన్నింటికి నేడు ఫలితం అనుభవిస్తావు. అందుకే నా ఎదురుగా నిలిచావు. భీష్మ,ద్రోణ,కర్ణ,శల్యులు నీ కొరకు తమ తమ ప్రాణాలు బలిపెట్టారు. నీ కోసం ఎంతోమంది బంధువులు, మిత్రులు తమ తమ ప్రాణాలు కోల్పోయారు. అంతేకాకుండా ఎంతోమంది రాజులను తోడుతెచ్చుకున్నావు. వారందరూ యుద్ధంలో మరణించారు. వారి వారి అన్నలు, తమ్ములు కూడా కూలిపోయారు. అసలు ఈ దారుణ మారణ కాండకు మూలపురుషుడైన శకుని నీ కళ్లముందే చచ్చాడు. నీ ఒక్కడవు మిగిలావు. నిన్ను నేడు నా గదకు ఎరగా వేసి ఈ లోకంలో ఉన్న కల్మషమును నేను పోగొడతాను. అనవసరమైన

మాటలు మాని నీ యుద్ధం చేసి చచ్చిపో." అని అన్నాడు భీమసేనుడు.

ఆ మాటలకు నీ కుమారుడుసుయోధనుడు ఇలా అన్నాడు: "భీమసేనా! ఎక్కువగా మాట్లాడకు. నాతో గదాయుద్ధముచెయ్యడానికి ఆ ఇంద్రుడే భయపడతాడు. ఇంక నీవెంత. నువ్వుకూడా నాతో తొందరగా యుద్ధం చేసి చచ్చిపో. నాకు రాజ్యం సర్వస్వం ధారబొయ్యి."అని అన్నాడు.

భీముడు, తన ప్రియ శిష్యుడైన సుయోధనుడు గదాయుద్ధము చేస్తున్నారని తెలిసి ఆ యుద్ధము చూడటానికి బలరాముడు అక్కడకు వచ్చాడు. బలరాముని చూచి పాండవులు ఎదురేగి ఆయనకు నమస్కరించి అర్ఘ్యపాద్యాదులతో సత్కరించి ఉచితాసనము మీద కూర్చుండచేసారు. బలరాముడు కూడా వారితో తగురీతిగా సంభాషించి వారికి ప్రియము చేసాడు. శ్రీకృష్ణుడు, సాత్యకి వచ్చి అన్నగారికి నమస్కరించి ఒక పక్క నిలబడ్డారు. మిగిలిన వారందరూ బలరాముని కుశలప్రశ్నలు వేసి యోగక్షేమములు అడిగి తెలుసుకున్నారు. బలరాముడు వారందరినీ చూచి ఈ యుద్ధములో పాల్గొనడం ఇష్టం లేక నేను తీర్థయాత్రలకు వెళ్లాను. అందువలన మిమ్ములనందరినీ చూచి చాలా దినములయినది. నా శిష్యులు గదాయుద్ధము చేస్తున్నారని తెలిసి ఆ గదాయుద్ధము చూచుటకు, మిమ్ములనందరినీ కలియుటకు నేను ఇక్కడకు వచ్చాను." అని పలికాడు.

తరువాత భీమసేనుడు,సుయోధనుడు తమ తమ గదలనుచేత ధరించి వచ్చి బలరామునికి ప్రణామము చేసారు. ఆయన వారిని ఆశీర్వదించాడు. అప్పుడు ధర్మరాజు లేచి బలరామునితో సుయోధనుడు, భీమసేనుడు ద్వందయుద్ధము ఎందుకు చేయవలసి వచ్చినదో కారణములు వివరించి, వారి గదా యుద్ధము చూడమని అర్థించాడు. తాము ఆనతిచ్చిన వారు

ద్వందయుద్ధము మొదలు పెడతారు అని పలికాడు. బలరాముడు కూడా అంతా విని మంచిది అని తల ఊపాడు. గదాయుద్ధమునకు అనుజ్ఞ ఇచ్చాడు." అని సంజయుడు ధృతరాష్ట్రునికి వివరించాడు అని వైశంపాయనుడు జనమేజయుడు చెప్పాడు.

ఆ మాటలు వినిన జనమేజయుడు "మునివర్యా! ఉభయపక్షములు యుద్ధమునకు సన్నద్ధమైన సమయమున బలరాముడు వచ్చి కృష్ణుడు పాండవ పక్షపాతి అని అందరు వింటూ ఉండగా పలికి ఈ అకారణమై న అనవసరమైన యుద్ధమును, నేను చూడలేను. నేను సరస్వతీ తీర్ధమునకు వెళ్లిపోదలచాను. ఆ మాటమీకు చెప్పిపోవడానికి వచ్చాను అని తన మనసులో మాట చెప్పాడని, అప్పుడు శ్రీకృష్ణుడు, ధర్మరాజు ఆయనను సాదరంగా తీర్ధయాత్రలకు పంపారు అని చెప్పారు కదా! మరలా బలరాముడు సుయోధన బలరాముల గదాయుద్ధమును చూచుటకు అక్కడకు ఎలా రాగలిగాడు. ఈ మధ్య ఏమి జరిగినది. వివరించండి." అని అడిగాడు. అప్పుడు వైశంపాయనుడు జనమేజయునకు ఈ విధంగా వివరించాడు.

"జనమేజయ మహారాజా! బలరాముడు శ్రీకృష్ణునికి, ధర్మజునికి చెప్పి, బ్రాహ్మణులు వెంటరాగా, యజ్ఞకార్యమునకు కావలసిన సంభారములు తీసుకొని, సరస్వతీ నది సాగరములో సంగమించు చోటికి చేరుకున్నాడు. ఆ ప్రదేశమును ప్రభాస తీర్ధము అని అంటారు. బలరాముడు ఆ తీర్ధమును సేవించాడు. తరువాత అక్కడకు సమీపములో ఉన్న తీర్ధములను కూడా సేవించాడు. గోవులను, ధనమును బ్రాహ్మణులకు దానమిచ్చాడు." అని వైశంపాయనుడు చెప్పగా, జనమేజయుడు ప్రభాసతీర్థ మహాత్మ్యమును గురించి చెప్పమని అడిగాడు. వైశంపాయనుడు ఈవిధంగా చెప్పసాగాడు.

“జనమేజయ మహారాజా! ఈ క్షేత్రమున చంద్రుడు స్నానమాచరించి తన క్షయ రోగమును పోగొట్టుకున్నాడు అని ప్రతీతి. ఆ కథను వివరించెదను. దక్షప్రజాపతికి 27 మంది కుమార్తెలు ఉన్నారు. ఆ 27 మందిని చంద్రుడు వివాహం చేసుకున్నాడు. వారిలో రోహిణి అత్యంత రూపవతి. అందుకని చంద్రుడు ఆమె మీద ఎక్కువ ప్రేమ, మక్కువ చూపించేవాడు. అది మిగిలిన భార్యలకు కంటగింపుగా ఉండేది. వారందరూ తమ తండ్రియైన దక్షుని వద్దకు వెళ్లి చంద్రుడు తమకు చేస్తున్న అన్యాయమును గురించి చెప్పారు.

దక్షుడు వెంటనే చంద్రుని పిలిపించాడు. “చంద్రా! నీవు చేయుపని అన్యాయము. అధర్మము. ఇంక మీదట బుద్ధిగా మసలుకో. నీ భార్యలందరినీ సమానంగా చూడు. లేని యడల నా శాపాగ్నిగి ఆహుతి అవుతావు.” అని అన్నాడు. కాని చంద్రుడు దక్షుని మాటలను లక్ష్యపెట్టలేదు. ఇదివరకు మాదిరే రోహిణియందు అత్యధిక ప్రేమ చూపిస్తూ మిగిలిన భార్యలను నిరాదరించ సాగాడు. దక్షునికి కోపం వచ్చింది. క్షయ వ్యాధి పీడితుడవు కమ్మని చంద్రుడికి శాపం ఇచ్చాడు. అప్పటినుండి చంద్రుడు క్షీణించడం ప్రారంభించాడు. చంద్రునిలో ఉన్న ఓషధీ ప్రభావం తగ్గిపోసాగింది. దాని వలన ప్రజలు రోగపీడితులయ్యారు. దీని కంతటికీ చంద్రుడు కృశించి పోవడమేనని తెలుసుకొని దేవతలు అతని వద్దకు వెళ్లారు. “చంద్రా! నీవు ఎందుకు కృశించి పోతున్నావు. కారణమేమి” అని అడిగారు. చంద్రుడు జరిగినదంతా దేవతలకు చెప్పాడు.

అప్పుడు దేవతలు చంద్రుని తమ వెంట తీసుకొని దక్షుని వద్దకు వెళ్లారు. చంద్రునికి శాపవిమోచనము అనుగ్రహించమని ప్రార్థించారు. వారి ప్రార్థనను మన్నించాడు దక్షుడు. చంద్రుడు తన భార్యలయందు సమంగా ప్రేమానురాగములు కలిగి ఉండవలెనని, ఎప్పుడు కూడా స్త్రీలను,

బ్రాహ్మణులను అవమానం చేయరాదు అని కోరాడు. చంద్రుడు సరస్వతీ సంగమప్రాంతములో మునిగిన, నిరంతర క్షీణత బదులు, 15 రోజులు క్షీణత మరలా 15 రోజులు వృద్ధి కలుగుతుంది అని చెప్పాడు. అందుకని చంద్రుడు ప్రతి అమావాస్యనాడు ఈ తీర్థములో స్నానమాచరించి శుక్లపాడ్యమి నుండి వృద్ధి పొందుతాడు అందుకని ఆ తీర్థమునకు ప్రభాస తీర్థము అని పేరు వచ్చినది.

బలరాముడు ప్రభాస తీర్థములో స్నానమాచరించి, తరువాత చమసోద్భేదనము అను తీర్థమునందు ఒక రాత్రి విశ్రమించాడు. ఆ తీర్థ విశేషమును చెప్పెదను వినుము. త్రితుడు, ద్వితుడు, ఏకతుడు అని ముగ్గురు ముని కుమారులు ఉన్నారు. ఆ ముని కుమారులు క్షత్రియులకు యజ్ఞ దీక్ష నిచ్చి వారి వద్దనుండి గోవులను దానంగా తీసుకున్నారు. వారు తిరిగి తమ ఇంటికి వస్తుండగా మొదటి ఇద్దరూ మూడవ వాడైన త్రితుని మోసగించి అతని గోవులను కూడా అపహరింపవలెనని అనుకున్నారు. ఇంతలో ఒక తోడేలు వారిని తరిమింది. తోడేలును చూచి బెదిరిన త్రితుడు పక్కనే ఉన్న పాడుబడ్డ బావిలో పడ్డాడు. ఏకతుడు,ద్వితుడు అన్ని గోవులను కూడా తోలుకొని వెళ్లిపోయారు. త్రితుడు దిక్కుతోచక ఆ బావిలో పడి ఉన్నాడు.యజ్ఞము చేసి సోమపానం చేస్తే గాని తనకు విముక్తిలేదని గ్రహించిన త్రితుడు, సంకల్ప మాత్రంచేత మనసులోనే యజ్ఞం చేసాడు. దేవతలనందరినీ ఆహ్వానించాడు. వారందరూ వచ్చి హవిస్సులు స్వీకరించారు. సరస్వతి నదిని ప్రార్థించి తనకు పుణ్య నదీ జలాలను ప్రసాదించమని కోరాడు. అంతట సరస్వతి కరుణించి ఆ బావిని తన స్వచ్ఛమైన నీటితోనింపింది. అప్పుడు దేవతలు అతనిని ఏదైనా వరము కోరుకోమన్నారు. ఈ తీర్థములో స్నానమాచరించిన వారికి యజ్ఞములో సోమపానము చేసిన ఫలము లభించాలి అని ప్రార్థించాడు. వారు త్రితునికి కోరిన వరం ఇచ్చి వెళ్లిపోయారు. అప్పటి నుండి ఆ తీర్థము

ప్రసిద్ధిచెందింది.

తరువాత బలరాముడు వినశనానికి వెళ్లాడు. ఆ తీర్థము తక్కువ జాతి వారికి కనపడకుండా నశిస్తుంది. అందుకని దానికి వినశనము అని పేరు వచ్చింది.

తరువాత బలరాముడు భూమిక అనే తీర్థము కూడా సేవించాడు. అక్కడ అప్సరసలు నాట్యం చేస్తుంటారు.

తరువాత బలరాముడు గంధర్వ తీర్థమునకు వెళ్లాడు. ఆ తీర్థము విశ్వావసుడు మొదలగు గంధర్వులు తపస్సిద్ధి పొందిన క్షేత్రము.

అక్కడనుండి గర్గ క్షేత్రమునకు వెళ్లాడు. అక్కడు గర్గుడు చాలాకాలము నివసించాడు. అక్కడి నుండి బలరాముడు శంఖతీర్థమునకు, నైసర్గికమునకు, నాగధన్వమునకు వెళ్లాడు. నాగధన్వము వాసుకి నివాసస్థానము. పూర్వము దేవతలు అక్కడ వాసుకిని అభిషేకించారు.

అక్కడనుండి బలరాముడు నైమిశారణ్యమునకు వెళ్లాడు. అక్కడికి సరస్వతీ నది చాలా దూరంలో ఉంది. అప్పుడు నైమిశారణ్య వాసులైన మునులు ఒక క్రతువు చేసారు. వారి కోసరము సరస్వతీ నది తన గతి మార్చుకొని వారు క్రతువు చేయుచున్న నైమిశారణ్యము పక్కన నుండి ప్రవహించసాగింది.

అక్కడ నుండి బలరాముడు సప్తసారస్వతమునకు వెళ్లాడు. అక్కడ మంకణుడు అనే మహా ముని నివసిస్తున్నాడు. పూర్వము అక్కడ బ్రహ్మ చేసిన

యాగమునకు, నైమిశారణ్యములోని మునులుచేసిన యాగమునకు, గయుడు చేసినయజ్ఞమునకు, ఉద్దాలకుడు చేసినయజ్ఞమునకు, వశిష్టుడు చేసిన యాగమునకు, గురువు చేసిన యాగమునకు సరస్వతీ నది స్త్రీ వేషములలో వెళ్లి అత్యంతగౌరవ మర్యాదలుపొందినది. అందువలన ఆ క్షేత్రము సప్తసారస్వతము అని పిలువబడుతున్నది.

ఒకరోజు మంకణ మహర్షి సరస్వతీ నదిలో స్నానం చేస్తున్నాడు. కొంచెందూరంలో ఒక స్త్రీ వివస్త్ర అయి స్నానం చేస్తూ ఉంది. అది చూచిన మంకణుడికి రేతఃపతనమయినది. మంకణుడు ఆ రేతస్సును ఒక కుండలో భద్రపరిచాడు. ఈ రేతస్సు ఏడు భాగములై ఏడుగురు మహారుషులు ఉద్భవించారు. వారే మరుద్గణముల జననమునకు కారణమయ్యారు.

తరువాత ఒక రోజు ఆ తాపసి చేతి వేలికి దర్భ గుచ్చుకుంది. ఆ గాయము నుండి రక్తము బదులు ఆకు పసరు కారింది. అది చూచిన ఆ ముని తన తపస్సు ఫలించినదని ఆనందంతో నృత్యం చేసాడు. ఈ నృత్యమునకు లోకములన్నియుసంక్షోభించాయి. అప్పుడు దేవతలందరూ పరమేశ్వరుని వద్దకు వెళ్లి జరిగినది అంతా చెప్పారు. అప్పుడు ఈశ్వరుడు మంకణముని వద్దకుపోయి "నీవు చేసిన తపస్సుకు ఫలితం ఇదేనా. ఇంక నాట్యం ఆపు." అని తన వేలిని మరో వేలితో గీరాడు. అప్పుడు భస్మం రాలింది. "చూచావా ఈ మాత్రం దానికేనా ఈ నాట్యం" అన్నాడు. మంకణ మహా ముని సిగ్గుపడి నాట్యం ఆపాడు. పరమేశ్వరుని శరణు వేడాడు. పరమేశ్వరుడు అతని తపస్సు క్షీణించ కుండావరం ఇచ్చాడు. మంకణుడు నాట్యం ఆపగానే లోకములన్ని శాంతించాయి.

ఆ క్షేత్రమహాత్మ్యమును తెలుసుకొనిన తరువాత బలరాముడు

ఔశనతీర్థమునకు వెళ్లాడు. పూర్వము రఘురాముడు మహోదరుడు అనే రాక్షసుని చంపాడు. ఆ రాక్షసుని పుర్రె ఒక తాపసి కాలికి తగిలి గుచ్చుకుంది. ఎంత తీసినా రాలేదు. ఆ తాపసి బాధపడుతుంటే అక్కడ ఉన్న తాపసులు "ఔశన తీర్థములో దేవేంద్రుడు తపస్సు చేసాడు. అక్కడికి పోయిన నీ బాధ తొలగిపోతుంది." అని అన్నారు. అప్పుడు ఆ తాపసి అక్కడకు పోగానే ఆ కపాలము అతని కాలినుండి ఊడి వచ్చింది. అందువలన ఆ క్షేత్రమునకు కపాల మోచనము అనేపేరు వచ్చింది.

బలరాముడు అక్కడ నుండి పృథూదకమునకు వెళ్లాడు. ఆ క్షేత్ర మహాత్మ్యము ఏమనిన..... పూర్వము గాధి మహారాజునకు విశ్వామిత్రుడు అనే కుమారుడు ఉన్నాడు. విశ్వామిత్రుడు రాక్షససంహారం చేస్తూ ఒక రోజు వశిష్టుని ఆశ్రమానికి వెళ్లాడు. విశ్వామిత్రుని సేనలు అదుము తప్పి ప్రవర్తించాయి. దానికి కోపించి వశిష్టుడు తన హోమధేనువునుచూచి నీ బలము ప్రదర్శించు అని అన్నాడు. ఆహోమధేనువు మహాత్మ్యమున ఘోరాకారులైన వీరులు ఉద్భవించారు. వారు విశ్వామిత్రుని సేనలను తరిమి తరిమి కొట్టారు. తన సేన కు పట్టిన అవస్థ చూచి విశ్వామిత్రుడు చింతించాడు. బాహు బలము కన్నా తపోబలము గొప్పదని విశ్వసించి, ఈ పృ థూదక తీర్థములో తపస్సు చేసాడు.

అక్కడి నుండి బలభద్రుడు బకాశ్రమమునకు వెళ్లాడు. అక్కడ బకుడు అనే ముని ధృతరాష్ట్రుడు అనే రాజు మీది కోపంతో అతనికి హాని చెయ్యడానికి నేతి తోనూ నరమాంసముతోనూ హోమం చేసాడు. అది తెలిసి ధృతరాష్ట్రుడు ఆ బకుని శరణువేడాడు. అతనికి ఎన్నో గోవులను దానం చేసాడు.

బలరాముడు బకాశ్రమము నుండి యయాతమునకు వెళ్లాడు. అక్కడ

యయాతి మహారాజు యజ్ఞము చేసాడు.

తరువాత బలరాముడు వశిష్ట ఆశ్రమమునకు వచ్చాడు. అది పూర్వము విశ్వామిత్రుని ఆశ్రమము. అతడు తపస్సు విషయంగా వశిష్టుని మీద ఎంతో మత్సరము కలిగి ఉన్నాడు. వశిష్టుని ఎలాగైనా చంపవలెనని విశ్వామిత్రుడు సరస్వతీ నదిని తలచుకున్నాడు. సరస్వతీ నది వచ్చి విశ్వామిత్రుని ముందు నిలిచి నన్నుపిలిచిన పని ఏమి అని అడిగింది. వశిష్టుని నా వద్దకు తీసుకొని రా అని ఆజ్ఞాపించాడు. సరస్వతీ నదికి వశిష్ట విశ్వామిత్రుల తపశ్శక్తి తెలుసు. అందుకని మారు మాటాడక వశిష్టుని వద్దకుపోయి విషయం అంతా వివరించింది.

వశిష్టుడు చిరు నవ్వు నవ్వి "సరస్వతీ! నీవు నన్ను తీసుకొని పోకపోతేనీకు విశ్వామిత్రుడు శాపం ఇస్తాడు. కాబట్టి నేనునీవెంట వస్తాను." అని అన్నాడు. వశిష్టుడు సరస్వతీ తీరంలో జపం చేసుకుంటూ ఉండగా అతడు ఉన్న ప్రదేశమును తన అలలతో కోసి ఆయననుమోసుకొని విశ్వామిత్రుని వద్దకు చేర్చింది. విశ్వామిత్రుడు వశిష్టుని చంపడానికి మార్గం వెతుకుతుండగా సరస్వతీ నది వశిష్టుని అక్కడినుండి తప్పించింది. దానికి కోపించి విశ్వామిత్రుడు నీవు రక్తపుటేరువు అగుదువు గాక అని సరస్వతీ నదిని శపించాడు. రక్తము రాక్షసులకుప్రీతి గావున ఒక సంవత్సరము ఆ నది రాక్షసులకు ప్రీతిపాత్రమైనది. అప్పుడు సరస్వతీ తీరమునకు కొందరు మహామునులు వచ్చారు. ఆ నదీమ తల్లి అవస్థను చూచారు. ఆమెను అడిగి జరిగినదంతా తెలుసుకున్నారు. తమ తమ తపోబలముతో సరస్వతీ నదిని మరలా మామూలుగా పవిత్ర జలములు ప్రవహించేట్టు చేసారు. ఆ నదిలో పుణ్యస్నానములు ఆచరించారు.

అప్పుడు కొంతమంది బ్రహ్మరాక్షసులు ఆమహామునులకు నమస్కరించి "మహామునులారా! మేమందరమూ బ్రాహ్మణులను ద్వేషించాము. గురుజనములను అవమానించాము. నరమాంసము భక్షించాము. ఎన్నోమహాపాతకాలు చేసాము. మాకు నిష్కృతి ప్రసాదించండి." అని వేడుకున్నారు. ఆ మహామునులు ఆ పని చేయుటకుసరస్వతీ నదిని ప్రార్థించారు. అప్పుడు సరస్వతీ నది అరుణా నదిని తనలో అంతర్వాహినిగా చేసి అందులో మునగమని ఆ బ్రహ్మరాక్షసులకుచెప్పింది. ఆ బ్రహ్మరాక్షసులు ఆ అరుణానదిలో మునిగి తమ తమ రాక్షస శరీరములు విడిచి దైవత్వము పొందారు. ఈ విషయమంతా దేవేంద్రుడు తెలుసుకున్నాడు. దేవేంద్రుడు నముచి అనే రాక్షసుడిని నమ్మించి మోసం చేసి చంపాడు. తద్వారా పాపం మూటకట్టుకున్నాడు. ఈ విషయం తెలిసి దేవేంద్రుడు సరస్వతీ నదీ పుణ్యజలములలో మునిగి తనపాపము పోగొట్టు కున్నాడు." అని వైశంపాయనుడు జనమేజయునకు బలరాముని యాత్రా విశేషములు వివరిస్తున్నాడు.

వైశంపాయనుడు ఇంకా ఇలా అన్నాడు. "జనమేజయ మహారాజా! అక్కడి నుండి బలరాముడు సోమతీర్థమునకు వెళ్లాడు. అక్కడ సోముడు రాజసూయ యాగము చేసాడు. ఆ ప్రదేశములోనే దేవతలు షణ్ముఖుని దేవసేనకు అధిపతిగా అభిషేకించారు. తదుపరి షణ్ముఖుడు తారాకాసురుడు మొదలగా రాక్షసులను తెగటార్చాడు. ఆ వృత్తాంతమును నీకు చెప్పెదను వినుము.

పరమేశ్వరుడు తన వీర్యమును అగ్నిలో నిక్షిప్తం చేసి ఉంచాడు. అగ్ని ఆ తేజస్సును భరించలేకపోయాడు. ఆ విషయం బ్రహ్మకు చెప్పాడు. బ్రహ్మ ఆ వీర్యమును గంగానదీ గర్భంలో దాచమని చెప్పాడు. అగ్ని ఆ ప్రకారము

చేసాడు. గంగానదీ గర్భంలో విడువ బడిన పరమేశ్వరుని వీర్యము వలన కలిగిన కుమారుని గంగానది హిమవత్పర్వతము మీద ఉంచింది. ఆ కుమారుడు రెల్లు గడ్డిలో బంగారం లాగా మెరిసిపోతున్నాడు. ఆ కుమారుని కృత్తికలు... వీడు తమ కుమారుడు అంటే తమ కుమారుడు... అని ఎత్తుకొని పెంచారు. అప్పుడు వారికి చనుబాలు చేపాయి. వారందరూ ఆ బిడ్డకు తల్లులయి పెంచారు. ఆ సప్త మాతృకల స్తన్యము కుడిచి ఆ బిడ్డ ఆరుముఖములతో విరాజిల్లాడు. ఆ కుమారుడు అగ్నిభవుడు, గాంగేయుడు,శరజన్ముడు, కార్తికేయుడు అయ్యాడు. ఆ సమయములో బృహస్పతిఅక్కడకు వచ్చి ఆ కుమారునికి జాతక కర్మలు మొదలగు అనుష్ఠానములు నిర్వర్తించాడు.

ఒక రోజు ఆ కుమారుని చూచుటకు పరమేశ్వరుడు పార్వతీసమేతుడై, ప్రమథగణములతో సహా ఆ ప్రదేశమునకు వచ్చాడు. ఆ సమయములో బ్రహ్మ, విష్ణువు, ఇంద్రుడు, దిక్పాలకులు, రుద్రులు, ఆదిత్యులు,మరుత్తులు మొదలగు సకల దేవతలు, పితృదేవతలు తమ తమ అనుచర గణములతో అక్కడకు వచ్చారు. తనను చూచుటకు వచ్చిన వారందరినీ చూచి షణ్ముఖుడు వారి ఎదురుగా నిలిచాడు.

అప్పుడు శివుడు తన మనసులో ఇలా అనుకున్నాడు "ఇక్కడ నేను, పార్వతి, అగ్ని, గంగ ఉన్నారు కదా. ముందు ఎవరి దగ్గరకు వస్తాడు. అందరిలోకీ అధికుడైన నా దగ్గరకు భక్తితో వస్తాడా!" అని అనుకున్నాడు. పార్వతీ, గంగ, అగ్ని కూడా తమ తమ మనసులలో అలాగే అనుకున్నారు. వారి వారి మనసులో ఆలోచనలను తన యోగమహిమతో గ్రహించాడు షణ్ముఖుడు. వారి నలుగురివద్దకు నాలుగు రూపులు దాల్చి ఏకకాలంలో వెళ్లాడు. వారందరికీ ఆశ్చర్యం కలిగించాడు.

అప్పుడు పరమశివుడు బ్రహ్మను చూచి "మహాత్మా! ఈ కుమారుడు తేజోమూర్తి. ఇతనికి ఒక ఉదాత్తమైన పదవి ఇవ్వండి." అని అడిగాడు. అప్పుడు బ్రహ్మ పరమేశ్వరునితో "మహాదేవా! ఈకుమారుడు దేవతలకు హితం కోరేవాడు. కాబట్టి ఇతనిని దేవసేనకు అధిపతిని చెయ్యండి." అని పలికాడు. అక్కడ ఉన్న వారందరూ బ్రహ్మదేవుని పలుకులకు ఆమోదం తెలిపారు.

అందరూసరస్వతీ తీరం చేరుకున్నారు. అక్కడ రత్నఖచితమైన ఒక సింహాసనమును ఏర్పాటుచేసారు. దాని మీద షణ్ముఖుని ఆసీనుని గా చేసారు. బృహస్పతి హోమకార్యము నిర్వర్తించాడు. ఈశానుడు, విష్ణువు ఇతర దేవతా ముఖ్యులు అభిషేక ద్రవ్యములు, పుణ్యాజలములతో నిండిన పూర్ణ కలశములు ధరించారు. గంధర్వులు, అప్సరసలు, మంగళ గీతాలు ఆలపించారు. మహామునులు పుణ్యాహవాచనములు నిర్వర్తించారు. లక్ష్మీదేవి, సరస్వతి, శచీదేవి మొదలగు పుణ్యస్త్రీలు షణ్ముఖుని దీవించారు. ఆ ప్రకారంగా షణ్ముఖుని దేవ సేనకు అధిపతిని చేసారు.

పరమశివుడు, విష్ణువు, దేవతలు తమ తమ బల పరాక్రమములను కానుకగా ఇచ్చారు. శంకరుడు ఉదయభాస్కరుని తో సమానమైన పతాకాన్ని ఇచ్చాడు. బ్రహ్మదేవుడు రాక్షసులను విధ్వంసం చేసే శక్తిని ప్రసాదించాడు. విష్ణువు వనమాలను ఇచ్చాడు. పార్వతీదేవి మాయని పట్టువస్త్రములు బహూకరించింది. గంగాదేవి ఉజ్వలమైన, అమృతమయమైన కమండలం బహూకరించింది. గురుడు ఒక దండము ఇచ్చాడు. గరుడుడు నెమలిని బహూరించాడు. వరుణుడు ఒక తామ్రచూడమును, కుబేరుడు మేకలను, బ్రహ్మ కృష్ణాజినమును బహూకరించారు. అతని వైభవమును చూచి పరమేశ్వరుడు "ఇతడు రాక్షస సంహారము అనాయాసంగా చేస్తాడు." అని

అన్నాడు. అతనికి భూతమయమైన సైన్యమును ఇచ్చాడు. అందరూ శంఖములు పూరించారు. భేరీ నినాదములు మిన్నుముట్టాయి. అప్పుడు షణ్ముఖుడు వారందరినీ చూచి “మీరు ఏ శత్రువులను చంప మంటే వారిని చంపుతాను.” అని అన్నాడు. తరువాత అందరూ తమ తమ నివాసములకు వెళ్లారు.

తరువాత షణ్ముఖుడు దేవతలకు తారకాసుని వలన ముప్పు ఉందని గ్రహించి ఆ తారకాసురుని మీదికి యుద్ధమునకు వెళ్లాడు. తారకాసుడు కూడా తన సైన్యములతో షణ్ముఖుని ఎదుర్కొన్నాడు. షణ్ముఖుడు తారకాసుని మీద శక్తి ఆయుధమును ప్రయోగించాడు. ఆ శక్తి ఆయుధములోనుండి వేనకు వేలు సైనికులు పుట్టి రాక్షసులను నాశనం చేసారు. తుదకు ఆ శక్తి ఆయుధము తారకాసురుని సంహరించింది. షణ్ముఖుడు విజయోత్సాహంతో వెలిగిపోయాడు.

బలిచక్రవర్తి కుమారుడు బాణుడు అని ఒక రాక్షసరాజు ఉన్నాడు. అతడు దేవతలను బాధపెడుతూ ఉండే వాడు. ఈవిషయం తెలిసిన షణ్ముఖుడు బాణుని తన శక్తితో చంపాడు. ముల్లోకాలకు శాంతి చేకూర్చాడు.

బలరాముడు అక్కడి నుండి అగ్ని తీర్థమునకు వెళ్లాడు. పూర్వము భృగుశాపమునకు అలిగి అగ్ని దేవుడు అక్కడ దాగి ఉండగా దేవతలంతరూ అగ్ని దేవుడిని చూడడానికి ఆ తీర్థమునకు వచ్చారు. ఆ సమయంలో అగ్నిదేవునికి భృగు శాపము వలన సర్వభక్షకత్వము సంప్రాప్తించినది. అప్పుడు బ్రహ్మ మొదలగు దేవతలు అగ్ని వద్దకు వచ్చి “నీవుసర్వభక్షకుండవయ్యును దేవ,మానవులకు పూజ్యుడవు.” అని వరము ఇచ్చారు. మరలా అగ్ని తన విధులను నిర్వర్తించసాగాడు. అందువలన ఆ తీర్థమునకు అగ్ని తీర్థము అని

పేరువచ్చినది.

బలరాముడు ఆ తీర్థములో స్నానమాచరించి అక్కడినుండి కుబేర తీర్థమునకు వెళ్లాడు. అక్కడి నుండి బదరిపాచనము అనే తీర్థమునకు వెళ్లాడు. పూర్వము భరద్వాజుని కుమార్తె ప్రభావతి అను కన్య తాను ఇంద్రుని మాత్రమే పెళ్లి చేసుకొనెదనని తపస్సు చేసింది. అప్పుడు ఇంద్రుడు వశిష్ఠుడి వేషంలో ఆమె దగ్గరకు వచ్చాడు. ఆమె తనమనసులో కోరిక చెప్పింది. అప్పుడు ఇంద్రుడు కొన్ని రేగు పండ్లను ఆమెకు ఇచ్చి వాటిని పచనము చేయమని చెప్పాడు. ఆమె స్నానము చేసి శుచియై అగ్నిని వెలిగించి వాటిని వండసాగింది. అవి ఎంతకును ఉడకలేదు. ఎన్నో కట్టెలు కాలుతున్నాయి కాని ఆ పండ్లు మాత్రం ఉడకలేదు. తాను తెచ్చుకున్న కట్టెలుఅయిపోయాయి. లోపలకు పోయి మరి కొన్ని కట్టెలు తెచ్చు లోపల పాకము చెడిపోవునని తన రెండు కాళ్లను కట్టెలుగా పెట్టి వండసాగింది. ఆమె నిష్ఠకు మెచ్చుకొని ఇంద్రుడు "శుభాంగి నీ నిష్ఠకు మెచ్చితిని. నీవు కోరిన వరము ప్రసాదించెదను. నీవు ఈశరీరము విడిచి దేవలోకము రమ్ము." అని ఆహ్వానించాడు. ఆ ప్రభావతి ఆ ప్రకారము తన శరీరమువిడిగి దేవలోకము పోయింది. అప్పటినుండి ఆ తీర్థము సర్వ పాపహరమై ఆమె పేరుతో ప్రశిద్ధి చెందింది.

తరువాత బలరాముడు ఇంద్ర తీర్థమునకు వెళ్లాడు. ఆ తీర్థములో ఇంద్రుడు నూరు అశ్వమేధ యాగములు చేసి శతక్రతువు అని కీర్తి పొందాడు.

అక్కడి నుండి బలరాముడు రామ తీర్థమునకు వెళ్లాడు. అక్కడ పరశురాముడు 21 మారులు క్షత్రియుల మీద యుద్ధము చేసి వారిని చంపి, అంతటితో తృప్తి చెందక, కశ్యపుని సాయంతో ఆ క్షేత్రంలో ఎన్నో

రాజసూయములు, అశ్వమేధ యాగములు, వాజపేయములు చేసాడు. దక్షిణ కింద కశ్యపునికి తాను జయించిన భూమినంతా ఇచ్చాడు.

రామ తీర్థము నుండి బలరాముడు యాముని క్షేత్రమునకు వెళ్లాడు. అక్కడ వరుణుడు ఎన్నోరాజసూయ యాగములు చేసాడు. అవి పూర్తి అయ్యేలోపల దేవాసుర యుద్ధము సంభవించినది.

అక్కడినుండి బలరాముడు ఆదిత్య తీర్థమునకు వెళ్లాడు. ఆ తీర్థములో సూర్యుడు యాగము చేసి జ్యోతిషాధిపత్యము పొందాడు. అక్కడినుండి బలరాముడు సారస్వతము అనే పేరుగల వశిష్ట తీర్థమునకు వెళ్లాడు. పూర్వము ఆ స్థలములో దధీచి అనే మహా ముని ఘోరమైన తపస్సు చేసాడు. ఆ తపస్సుకు దేవేంద్రుడు భయపడ్డాడు. అతని తపస్సును ఎలాగైనా భగ్నం చెయ్యాలని అనుకున్నాడు. ఆలంబుస అనే అప్సరసను పంపాడు. దధీచికి ఆ అప్సరసను చూడగానే వీర్యస్ఖలనమయింది. ఆ వీర్యమును సరస్వతీ నది తన గర్భములో దాచుకుంది. తత్ఫలితంగా ఆమెకు ఒక కుమారుడు కలిగాడు. సరస్వతి ఆ కుమారుని దధీచి వద్దకు తీసుకొని వచ్చి "వీడు నీ కుమారుడు. నీ వీర్యం వృధాకాకుండా నేను ధరించి ఈ బిడ్డను కన్నాను." అని చెప్పింది. దధీచి ఆ కొడుకు తన చేతుల్లోకి తీసుకొని ఆలింగనం చేసుకున్నాడు. సరస్వతీ నదిని చూచి "అమ్మా! నీవు బ్రహ్మ సరస్సున పుట్టావు. పుణ్యనదులలో మేటివి. నీ జలములలో పితృదేవతలకు తర్పణము విడిచిన విశ్వేదేవతలు, పితృ దేవతలు, గంధర్వులు తృప్తి చెందుతారు. ఈ కుమారుడు నీ పేరుతో సారస్వతుడు అని పిలవబడతాడు. ఇప్పటినుండి 12 ఏండ్లు అనావృష్టి వస్తుంది. కాని అనావృష్టి నుండి ఈకుమారుడు మహామునులను రక్షించి వారితో వేదాధ్యయనముచేయిస్తాడు." అనిచెప్పాడు. ఆబిడ్డను తిరిగి సరస్వతీ నదికి అప్పగించాడు. ఆమె ఆ కుమారుని తీసుకొని వెళ్లింది.

ఆ సమయంలోనే దేవాసురయుద్ధం సంభవించింది. ఇంద్రుడికి ఒక ప్రశస్తమైన ఆయుధము కావాల్సి వచ్చింది. అందరూ దధీచిని ప్రార్థించారు. దధీచి తన వెన్నుముకను వజ్రాయుధంగా చేసి ఇచ్చాడు. తానుమాత్రం తిరిగిరాని లోకాలకు వెళ్లిపోయాడు. ఇంద్రుడు ఆ వజ్రాయుధంతో అసురులతోయుద్ధం చేసాడు.

తరువాత 12 ఏండ్లు అనావృష్టి సంభవించింది. దధీచి కుమారుడైన సారస్వతుడు మునులందరినీ చేరదీసి సరస్వతీ నదీ తీరమున వేదాధ్యయనం చేయించాడు.

బలరాముడు సారస్వత తీర్థమునుండి వృద్ధకన్యాశ్రమమునకు వెళ్లాడు. పూర్వము ఖని అనే కన్య తపస్సు చేసుకుంటూ ఉంది. ఆమె వృద్ధు రాలయింది. ఆమెకు తాను చనిపోయిన తరువాత స్వర్గమునకు వెళ్ల వలెనని ఆసక్తి కలిగింది. అప్పుడు నారదుడు ఆమె వద్దకు వచ్చాడు. " ఓ కన్యకా! నీవు అవివాహితవు. అవివాహితలకు స్వర్గలోక ప్రవేశము నిషిద్ధము." అని చెప్పాడు.

అప్పుడు ఆమె తన తపస్సులో సగం ధారపోసి గాలవుడు అనే ముని యొక్క కుమారుడిని వివాహం ఆడింది. కాని ఒక షరతు పెట్టింది. ఒక రోజు మాత్రం అతనితో సంసారం చేస్తాను అని చెప్పింది.   తన తపశ్శక్తితో ఆమె యవ్వనవతియై ఆ మునికుమారునితో ఒక్క రోజు సాంసారిక సుఖములు అనుభవించింది. మరునాడు తాను స్వర్గానికి వెళ్లిపోతాను అని ఆ ముని కుమారునికి చెప్పింది. అతను చాలా బాధ పడ్డాడు. ఆ వృద్ధ కన్య ఆ క్షేత్రమునకు ఒక వరం ప్రసాదించింది. ఎవరైనా ఆ క్షేత్రములో ఒక రోజు ఉపవాసం చేసి, దేవతలను పితరులను తృప్తిపరచిన అతనికి 50 ఏళ్లు బ్రహ్మ చ

ర్య దీక్ష ఫలితం దక్కుతుంది అని పలికి స్వర్గముకు వెళ్లింది.

ఆ క్షేత్రమును సేవించిన తరువాత బలరామునికి కురుక్షేత్రయుద్ధములో కౌరవులందరూ సమూలంగా నాశనమయ్యారు అన్న విషయం తెలిసింది.చాలా దుఃఖించాడు బలరాముడు. కురుక్షేత్రమునకు దగ్గరలో ఉన్న శమంతకపంచక తీర్థమునకు వెళ్లాడు. అక్కడ ఉన్న మునులను కురుక్షేత్రము లో జరిగిన విశేషముల గురించి అడిగి తెలుసుకున్నాడు. వారు ఈ విధంగా చెప్పారు.

"ఆ ప్రదేశమును కురు అనే రాజు దున్నడం వలన దానికి కురుక్షేత్రము అనే పేరు వచ్చింది. అక్కడ ఎందరో దేవతలు యజ్ఞ యాగాదులు చేసారు. కురు అనే మహారాజు ఆ ప్రదేశములో పుట్టిన వారందరూ స్వర్గమునకు పోవలెను అనే కోరికతో ఆ ప్రదేశమును దున్నుతుండగా, దేవేంద్రుడు వచ్చి ఆ విషయం తెలుసుకున్నాడు. భూమి దున్నితే స్వర్గం వస్తుందా అని దేవేంద్రుడు హేళనగా నవ్వాడు. కాని ఆ రాజు తన పట్టుదల వదలక దున్నుతున్నాడు. అతని పట్టుదల చూచిన దేవేంద్రుడు ఆ పవిత్రక్షేత్రములో ఉపవసించి, చనిపోయిన వారికి స్వర్గలోక ప్రాప్తి కలుగుతుంది అని వరము ఇచ్చి వెళ్లిపోయాడు." అని అక్కడి మునులు కురుక్షేత్రము యొక్క ప్రాశస్త్యమును వివరించారు.

అప్పుడు నారదుడు అక్కడకు వచ్చాడు. కురుక్షేత్ర సంగ్రామములో భీష్మ, ద్రోణ, కర్ణ, శల్యుల మరణముల గురించి చెప్పాడు. "బలరామా! ఈ 18 రోజుల యుద్ధంలో కౌరవ సైన్యము పూర్తిగా నశించిపోయింది. అశ్వత్థామ,కృతవర్మ,కృపాచార్యుడు అను ముప్పురు రథికులు (రథిక త్రయము) మాత్రం సజీవంగా మిగిలారు. సుయోధనుడు ఒంటరిగా యుద్ధ భూమిని వదలి ద్వైపాయనము అనే మడుగులో దాగి ఉన్నాడు. పాండవుల

సూటిపోటీ మాటలతో అతను బయటకు వచ్చి భీమసేనునితో గదా యుద్ధమునకు సిద్ధపడ్డాడు. వారిరువురూనీ శిష్యులే కాబట్టి ఆ యుద్ధము కనులారా చూడుము." అని వివరించాడు.

వెంటనే బలరాముడు తన రథము ఎక్కి భీమసుయోధనుల గదాయుద్ధము జరుగుతున్న ప్రదేశమునకు వచ్చాడు. అని వైశంపాయనుడు జనమేజయునకువివరించాడు.

పక్కనేపొదలలో దాగి ఉండి ఆ గదా యుద్ధమును కనులారా చూచిన సంజయుడు ధృతరాష్ట్రునకు ఆ యుద్ధ విశేషములను వివరించాడు. ,

"ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! బలరాముని చూచి నీ కుమారుడు సుయోధనుని ముఖం వికసించింది. తన పక్షమున తన గురువుగారు ఉన్నాడు అన్న ధైర్యము వచ్చింది.

సుయోధనుడు ధర్మజుని చూచి "ధర్మనందనా! ఇక్కడకు దగ్గరలో ఉన్న శమంతకపంచకము అత్యంత పుణ్యస్థలము. అక్కడ మరణించిన వారికి ఉత్తమలోకములు కలుగుతాయి. కాబట్టి ఈ యుద్ధము అక్కడ జరుగుట సముచితము." అని అన్నాడు. బలరాముడు అతనిని సమర్థించాడు. అందరూ శమంతకపంచకమునకు వెళ్లారు.

శ్రీకృష్ణుడు, బలరాముడు, పాండవులు, పాంచాలురు, యాదవులు చతురంగ బలములు చుట్టుకూర్చున్నారు. మధ్యలో భీమసుయోధనుడు గదాయుద్ధమునకు సమాయత్త మయ్యారు. అప్పుడు భీమసేనుడు ధర్మరాజును చూచి ఇలా అన్నాడు. ,

“ధర్మజా! ఈ నీచుడు ఎన్నోపాపాలు చేసాడు. వీడికి ఈ రోజుతో ఆయుష్షు తీరింది. ఇతడి తొడలు విరుగ గొట్టి చంపుతాను. నా ప్రతిజ్ఞ నెరవేర్చుకుంటాను. సుయోధనా! ఈ రోజు నా చేతికి చిక్కావు. ఇంకెక్కడికి పోగలవు. నా చేతిలో చావడం తప్ప నీకు మరోమార్గంలేదు.” అని తొడగొట్టాడు భీమసేనుడు.

సుయోధనుడు కూడా “ఈ రోజూ నీకూ నా చేతిలో చావు మూడింది. నా తో గదాయుద్ధముచెయ్యడానికి ఆ ఈశ్వరుడు కూడా సాహసించడు. ఇంక నీ వెంత! నిన్నుచంపి సర్వంసహా కురుసామ్రాజ్యమును నా హస్తగతం చేసుకుంటాను.” అని అన్నాడు.

ఈ ప్రకారము ఒకరినొకరు దూషించు కుంటూ ఉండగా యుద్ధ ప్రారంభ సూచిక మ్రోగింది. భీమసుయోధనుడు తమ తమ గదలతో యుద్ధానికి తలపడ్డారు. ఇరువురి ఉద్రేకములు పొంగగా యుద్ధం చేస్తున్నారు. బలరాముడు ఆసక్తిగా చూస్తున్నాడు. ఒకరిని ఒకరు బెదిరించుకుంటున్నారు. గుండ్రంగా తిరుగుతున్నారు. గదలతో మోదుకుంటున్నారు. ఒకరికి ఒకరు తీసిపోకుండా యుద్ధం చేస్తున్నారు. వారి పాదఘట్టనలతో భూమి కంపిస్తూ ఉంది. వారి గదాఘాతములకు వారి కిరీటములు కిందపడ్డాయి. ఆభరణములు నేలరాలాయి. కవచాలు విరిగిపోయాయి. ఒకరి గదను మరొకరి గదకు చుట్టి లాగుతున్నారు. అంతలోనే వెనక్కు తగ్గుతున్నారు. ఏనుగుల మాదిరి ఢీకొంటున్నారు. ఒకరు కొట్టే దెబ్బలు మరొకరు తప్పించు కుంటున్నారు. తిరిగి దెబ్బతీస్తున్నారు. గదాఘాతముల వలన వారి శరీరములు రక్తసిక్త మయ్యాయి. అయినా చలించడం లేదు. నిలబడే కాసేపు సొమ్మసిల్లినట్టు ఉండి తిరిగి యుద్ధం చేస్తున్నారు. వారిద్దరి మధ్య జయాపజయములు నిర్ణ యించడం చాలా కష్టంగా ఉంది.

అప్పుడు అర్జునుడు శ్రీ కృష్ణునితో ఇలా అన్నాడు. "కృష్ణా! చూచావు కదా! భీమ సుయోధనులు ఒకరికి ఒకరు తీసిపోకుండా యుద్ధం చేస్తున్నారు. వీరిలో గెలుపు ఎవరిది అంటావు" అని అడిగాడు.

అప్పుడు కృష్ణుడు అర్జునుని తో ఇలా అన్నాడు. "అర్జునా! ఇద్దరూ ఒకే గురువు వద్ద విద్యనేర్చుకున్నారు. భీమునికి శారీరక బలము ఎక్కువ కాని బుద్ధి బలము నేర్పు శూన్యము. సుయోధనునికి శారీరక బలము, బుద్ధి బలము, నేర్పు ఉన్నాయి. అందువలన భీముని కంటే సుయోధనుడికే గెలుపు అవకాశములు ఎక్కువ. కాబట్టి ధర్మయుద్ధములో భీమసేనుడు గెలవడం అసాధ్యం. ఎదుటి వాడు నేర్పుతో మాయోపాయములతో యుద్ధం చేస్తుంటే మనం ధర్మయుద్ధం చెయ్యడం సరికాదు. మనము కూడా అలాంటి నేర్పు మాయోపాయములు పన్నవలె. నాడు కౌరవ సభలో భీముడు సుయోధనుని తొడలు విరుగ గొట్టెదనని ప్రతిన పూనాడు. కాని గదా యుద్ధమున నాభికి కింద అంటే తొడల మీద కొట్టుట ధర్మ విరుద్ధము. కాని భీమసేనుడు తన ప్రతిజ్ఞ నెరవేర్చుకొనుటకు నాభి కింద కొట్టాడు అని మనము సమర్ధించు కొనవచ్చును. కాబట్టి కేవలం ధర్మయుద్ధము చేసినందు వలన జయము సిద్ధింపదు. కాబట్టి ధర్మ విరుద్ధమైనను సుయోధనుని తొడలు విరుగ గొట్టుట ప్రస్తుత కర్తవ్యము.

అదియును కాక మన ధర్మజుని వలన మనకు లేని పోని చిక్కు వచ్చి పడింది. మీరంతా కష్టపడి యుద్ధమే చేసి భీష్మ,ద్రోణ,కర్ణ,శల్యులను చంపి విజయము సాధించారు. కాని నేడు "ధర్మజుడు మాలో ఎవరినో ఒకరిని జయించి కురు సామ్రాజ్యమును, సమస్త సంపదలు కైవసము చేసికో" అని సుయోధనునితో అన్నాడు. కాబట్టి ఇప్పుడు భీమసేనుడు గెలవడం ముఖ్యం. అయినా అర్జునా! మన ధర్మజుడు ఇంత బుద్ధి హీనుడు అవుతాడని నేను

అనుకోలేదు. సమస్త సైన్యమును, బంధుమిత్రులను సమరములో పోగొట్టుకొని మడుగులో దాగియున్న శత్రువును చుట్టుముట్టి చంపకుండా, మాలో ఎవరితో ఒకరితో ద్వంద యుద్ధ ముచెయ్యమని పిలవడం, గెలిస్తే కురుసామ్రాజ్యమును ఇస్తాననడం తెలివితక్కువ తనం కాక మరేమిటి. అసలు భీమసేనుని గెలడమే సుయోధనుని చిరకాల వాంఛ. మరి ఆఅవకాశము సుయోధనుడు జారవిడుస్తాడా! కాబట్టి ఇంక ఆలస్యం చేయకుండా, సుయోధనుని అధర్మయుద్ధము లో చంపడమే ఉత్తమం. లేకపోతే సుయోధనుడు మీకు అందరికీ చక్రవర్తి అవుతాడు. మీరు అతనికి దాసులవుతారు. తరువాత మీ ఇష్టం." అని తెగేసి చెప్పాడు కృష్ణుడు.

అర్జునునికి విషయం అర్థం అయింది. భీమసేనుని వంకనే చూస్తున్నాడు. భీమసేనుడు తన వంక చూడగానే తొడమీద చరిచి అక్కడ కొట్టమని సైగ చేసాడు. కృష్ణుడు కూడా ఆమోద సూచకంగా నవ్వాడు. ఆ సైగను భీముడు గ్రహించాడు. అధర్మయుద్ధమునకు కృష్ణుడే అనుజ్ఞ ఇచ్చిన ఇంక ఆలస్యం ఎందుకు అనుకున్నాడు. సుయోధనుని తొడలు విరుగ గొట్టడానికి సమయం కోసం ఎదురు చూస్తున్నాడు.

ముందు భీముడు గదతో సుయోధనుని ఒక దెబ్బ కొట్టాడు. సుయోధనుడు ఆ దెబ్బ తప్పించుకొని భీముని తన గదతో మోదాడు. భీముడు ఆ దెబ్బకు సొమ్మసిల్లాడు. సుయోధనుడు విజయగర్వంతో ఒడలు మరిచి పైకి ఎగిరాడు. గాలిలో గిర గిరా తిరుగుతున్నాడు. తన గదలో భీమసేనుని తల మీద బలంగా మోది చంపవలెనని గద పైకి లేపాడు. అదే సమయమని భీముడు తన గదకు అనువుగా ఉన్న సుయోధనుని తొడల మీద బలంగా మోదాడు. సుయోధనుని తొడలు విరిగాయి. మొదలునరికిన చెట్టు మాదిరి నేలకూలాడు.

నేల మీద పడియున్న సుయోధనుని చూచాడు భీమసేనుడు.

"ఒరేయ్ సుయోధనా! నాడునిండు కొలువులో ఏక వస్త్రగా ఉన్న పాంచాలిని ఈడ్చి తెమ్మని ఆజ్ఞాపించిన దానికి ఫలం అనుభవించు." అంటూ సుయోధనుని తలను తన ఎడమ కాలితో బలంగా ఈడ్చి తన్నాడు.

" ఒరేయ్ సుయోధనా! ఇది గదా యుద్ధము. అక్ష క్రీడకాదు మోసంతో గెలవడానికి. ఒరేయ్! మమ్ములను బానిసలనీ, పశువులనీ అవమానించిన దానికి ఫలితం అనుభవించరా పశువా!" అని గట్టిగా అరిచాడు.

" కృష్ణా! అర్జునా! పాంచాల వీరులారా! చూడండి. సిగ్గులేకుండా తాకరాని దానిని ఏక వస్త్రను సభలోకి ఈడ్పించిన దానికి ఫలితం అనుభవిస్తున్న ఈ దుర్మార్గుడిని చూడండి. ఆపాంచాలి కోపాగ్ని లో మాడి మసైపోతున్న వాడిని చూడండి. మమ్ములని వ్యర్ధులనీ, బానిసలనీ తిట్టినటువంటి దుర్మార్గులను, దుష్టులను వారి వారి సైన్యముతో సహా సర్వనాశనం చేసాము. ఇంక మాకు అమరలోక ప్రాప్తి కలిగినా లేక నరకలోక ప్రాప్తి కలిగినా ఒకటే!" అంటూ భీమసేనుడు తన కుడికాలును సుయోధనుని మెడ మీద పెట్టి అదిమి, ఎడమ కాలుతో మరలా తన్నాడు.

ఈ పరిణామాలు చూచి ధర్మజుడు కోపంతో ఊగిపోయాడు. "భీమసేనా! ఆగు! ఏమిటా పిచ్చితనము. ఆ పిచ్చి ప్రేలాపనలేమిటి! ఆ తల తన్నడం ఏమిటి? ఇది అధర్మము అన్యాయము. చూడ్డానికే అసహ్యం వేస్తూ ఉంది. తన బంధు మిత్రులు సమస్త సైన్యము కోల్పోయినసుయోధనుడు, నా మాట మన్నించి నీతో గదాయుద్ధములో పాల్గొన్నాడు. వీరోచితంగా నేలకొరిగాడు. కాని నీవు ఏం చేసావు? అతని తల తన్నావు. ఇది లోకం

మెచ్చుతుందా! ఇప్పటిదాకా భీమసేనుడు ధర్మం తప్పడని కీర్తి పొందావు. ఈ కాని నేడు ధర్మం తప్పి ప్రవర్తించావు. గర్వంతో విర్రవీగుతున్నావు. దీని వలన నీకు కలుగు ప్రయోజనమేమిటి? అపకీర్తి తప్ప." అని భీమసేనుని మందలించి సుయోధనుని వద్దకు పోయి

"సుయోధనా! విధిప్రతికూలించి మన మధ్య వైరం ఏర్పడింది. ఒకరి మీద ఒకరం వైరం పెంచుకున్నాము. ద్వేషించుకున్నాము. సర్వం పోగొట్టుకొని ఈ స్థితికి చేరాము. బాల్యమునుండి నీకు అలవడిన లోభము, మధము, అధర్మపరత్వము నీకు ఈ గతి పట్టించాయి. నీ వలన నా బంధువు లందరూ యుద్ధములో మరణించారు. కులనాశనము అయింది. నా పెదనాన్న ధృ తరాష్ట్రుని కోడళ్లు అందరికీ వైధవ్యము ప్రాప్తించింది. కాని దీని కంతకూ కారణమని నన్ను నిందిస్తారు." అని సుయోధనుని ఓదార్చాడు. అని సంజయుడు ధృతరాష్ట్రునితో చెప్పాడు.

"సంజయా! భీమసేనుడు అధర్మయుద్ధములో నా కొడుకు తొడలువిరగ్గొట్టి కూలదోసాడు కదా. మరి వారి గురువైన బలరాముడు అక్కడే ఉన్నాడు కదా. మరి ఆయన ఏమీ అనలేదా! భీముని మందలించలేదా!" అని అడిగాడు.

సంజయుడు ఇలా చెప్పసాగాడు. "ధృతరాష్ట్రమహారాజా! భీమసేనుడు సుయోధనుని తొడల మీద కొట్టి నేలమీద పడవేయడం చూచి బలరాముడు కోపంతో లేచి నిలబడ్డాడు. అక్కడు ఉన్న రాజులనుందరినిచూచి ఇలా అన్నాడు.

"చూచారా! ఈ భీముని ఆగడము. ఈ దేశంలో ఇలాంటి యుద్ధంకాని

అధర్మం కాని ఎప్పుడన్నా చూచామా! గదాయుద్ధములో నాభికి దిగువ భాగమున కొట్టుట ధర్మముకాదు అని మనమందరము వినలేదా! మరి వీడు విచ్చలవిడిగా నాభి కింద కొట్టి సుయోధనుని కూల్చాడు. ఇది న్యాయమా!" అని పలికి తన హలాయుధమును తీసుకొని భీమసేనుని మీదికి పోతున్నాడు.

అప్పుడు శ్రీకృష్ణుడు బలరాముని వద్దకు పోయి ఆయనను తన రెండుచేతులతో పట్టుకొని వారించాడు. "అన్నయ్యా! తాను తన మిత్రులు వృద్ధిలోకి రావడం, తనకు మిత్ర బృందం మిక్కిలిగా పెరగటం, శత్రువుకు ఇవన్నీ కలుగ కుండా నిరోధించడం మానవ లక్షణం. ఇందులో విపరీతము ఏమున్నది. తన మిత్రునికి కీడు కలిగినప్పుడు, సాటి మిత్రుడు ఆదుకొనడం అతని ధర్మం. పాండవులు మనకు మిత్రులు, బంధువులు. విశేషించి మనకు మేనత్త కొడుకులు. అర్జునుడు మన చెల్లెలి భర్త. వారందరూ అవినీతి పరులచే భంగపడ్డారు. కాబట్టి వారికి సాయం చెయ్యడం, వారి అభివృద్ధిని కోరడం మన ధర్మం కాదా!

అదీ కాక, ప్రతిజ్ఞలు చెయ్యడం క్షత్రియులకు పరమ ధర్మము కదా! భీమసేనుడు సుయోధనుని తొడలు విరుగ గొట్టి చంపుతానని ప్రతిజ్ఞ చేసాడు. మరి ఈ ప్రతిజ్ఞ నెరవేర్చుకొనడం అధర్మం ఎలా అవుతుంది. అన్నయ్యా! అదియును కాక, సుయోధనుని తొడలు భీమసేనుని గదా ఘాతముల వలన భగ్నములు అవుతాయి అని మైత్రేయ మహా ముని శాపము. ఆ శాపం ఇప్పుడు కార్యరూపం దాల్చింది. కాబట్టి ఇందులో భీమసేనుని దోషము దోషము ఏమున్నది? కాబట్టి నీ అకారణ కోపము ఉపశమింప చేయుము. శాంతింపుము." అని బలరాముని అనునయించాడు కృష్ణుడు.

కాని బలరాముని కోపం తగ్గలేదు. "కృష్ణా! ధర్మార్థకామమోక్షములు

ఒకదాని కొకటి అనుసంధానయై ఉన్నవి. అవి ఒకదానిని ఒకటి నాశనం చేసుకోకూడదు. పురుషార్ధములలో మొదటిది అయిన ధర్మము తప్పి, అధర్మ వర్తనము వలన మిగిలిన పురుషార్ధములైన అర్ధ కామములను పొందు వాడు నిందితుడు కాడా! నువ్వు మునిశాపం అన్నావు. భీముని ప్రతిజ్ఞ అన్నావు. అయి ఉండవచ్చు. కాని వాటిని నెరవేర్చడంలో ధర్మం తప్పడం న్యాయమా! భీముడు గదా యుద్ధంలో ధర్మం తప్పి ప్రవర్తించాడు.. ఇది కాదనలేని సత్యం." అని అన్నాడు బలరాముడు.

"అన్నయ్యా! ఈ లోకమంతా నిన్ను అత్యంత ధర్మనిరతుడు, చక్కని నడవడిక కలవాడు, లవలేశమైనా దోషము లేని వాడు గా ఎల్లప్పుడూ కీర్తిస్తుంది. కాబట్టి ఈ అకారణ కోపం వదిలిపెట్టు. భీమసేనుడు తన ప్రతిజ్ఞా పాలనకొరకు తన శత్రువును గదతో కొట్టాడు. ఇది అధర్మము ఎలా అవుతుంది. అన్నయ్యా! మరొక మాట. భీమసేనుడు సుయోధనుడిని నిలబడి ఉన్నప్పుడు నాభి కింద కొట్టలేదు. సుయోధనుడు గాలిలోకి ఎగిరాడు. అప్పుడు భీమసేనుడు గద విసిరాడు.అది నాభి కింద తగిలింది. అందు భీమసేనుని తప్పు ఏమున్నది. సుయోధనుడు భీమసేనుని తల మీద గదతో మోది చంపుటకుపైకి ఎగిరాడు. సుయోధనుడు కొట్టబోవు గదా ఘాతమును కాచుకొనుటకు, తన ప్రతిజ్ఞ నెరవేర్చుకొనుటకు భీముడు సుయోధనుని బొడ్డు కింద కొట్టాడు. అలా కొట్టక పోతే భీముడు చస్తాడు కదా. ఆసమయంలో ధర్మము అధర్మము అని ఆలోచిస్తారా! అందుకని స్వీయరక్షణ కొరకు నాభి కింద కొట్టడం తప్పుకాదుకదా! సుయోధనుని ఊరుభంగముచేసెదనని భీమసేనుడు ప్రతిజ్ఞ చేసి దానికొరకు 13 ఏండ్ల సుదీర్ఘ కాలము వేచి ఉన్నాడు. ఈ రోజు తగినసమయము చిక్కినది. తన ప్రతిజ్ఞ నెరవేర్చుకున్నాడు. మరి ఈ విషయం సుయోధనుని కి తెలియదా! తగిన జాగ్రత్తలుసుయోధనుడు ఎందుకు తీసుకోలేదు. అన్నయ్యా! నీకు

తెలియనిది ఏమున్నది. చిన్న తనమునుండియు పాండవులనే హతమార్చుటకు ఈ సుయోధనుడు ఎన్నో కుటిలోపాయములు పన్నాడు. మరి అటువంటి కుటిలుడిని కుటిలోపాయముతో అంతమొందించుట అధర్మము ఎలా అవుతుంది. అదియును గాక ఈసుయోధనుడు మన చెల్లెలు సుభద్ర కుమారుడు అభిమన్యుని ఎలా హతమార్చాడో మనకందరకూ తెలుసు గదా. చెల్లుకు చెల్లు. అధర్మాన్ని అధర్మం జయించింది.” అని అన్నాడు శ్రీకృష్ణుడు.

“కృష్ణా! నీ వాదనా పటిమతో అధర్మాన్ని ధర్మంగా నిరూపించలేవు. నీ దృష్టిలో ఇలాంటి నీచమైన గెలుపు సాధించిన భీమసేనుడు ప్రశంసాపాత్రుడు అవుతాడేమో! కాని యుద్ధనీతిని అక్షరాలా పాటించిన ధర్మాత్ముడు సుయోధనునికి ఉత్తమలోకములు సిద్ధిస్తాయి.” అని పలికాడు. వెంటనే తన రధము ఎక్కి ద్వారకకు వెళ్లిపోయాడు.

శ్రీకృష్ణుడు ధర్మరాజు వంక చూచాడు. ధర్మరాజు చింతాక్రాంతుడై తల దించుకొని నిలబడి ఉన్నాడు. అప్పుడు కృష్ణుడు ధర్మరాజుతో ఇలా అన్నాడు. “ధర్మనందనా! బంధు నాశకుడు, పాపాత్ముడు అయిన సుయోధనుడు తాను చేసిన పాపములను అనుభవించాడు. భీమసేనుడు తనప్రతిజ్ఞ నెరవేర్చు కున్నాడు. దీనికి బాధపడటం ఎందుకు?” అని పలికిన కృష్ణునితో ధర్మరాజు ఇలా అన్నాడు.

“కృష్ణా! భీమసేనుడు సుయోధనుని తొడలు విరగ గొట్టి ప్రతిజ్ఞ నెరవేర్చుకున్నాడు. కాని సుయోధనుని తల దన్ని అవమానించడం ధర్మమా! అసలే కురువంశ నాశనం అయినందుకు పరితాపం చెందుతున్న నాకు భీమసేనుని చర్య అమిత దుఃఖం కలిగించింది. భీమసేనునికి తానుపడ్డ కష్టాలు

గుర్తుకు వచ్చి ఉంటాయి. అందుకే అలా చేసి ఉంటాడు. పోనీలే కృష్ణా! ఇప్పుడు పాపపుణ్యాల చర్చ ఎందుకు." అని అన్నాడు ధర్మజుడు.

"ధర్మనందనా! మీకు జరిగిన అన్ని అవమానములకు కారణమైన వాడు, పాపాత్ముడు, కౌరవ కుల నాశకుడు ఐన సుయోధనుడు నేలకూలాడు. సర్వంసహా కురుసామ్రాజ్యమునకు చక్రవర్తివి నువ్వు. రాజ్యభారమును వహించి ప్రజలను పాలించు." అని అన్నాడు కృష్ణుడు.

అప్పుడు ధర్మరాజు భీమసేనుని చూచి ఇలా అన్నాడు. "భీమసేనా! నీ ధైర్యము, నీ భుజబలము, శ్రీకృష్ణుని సాయంతో నువ్వు సుయోధనుని వధించ గలిగావు. నీకు నా అభినందనలు." అని సంజయుడు ధృతరాష్ట్రునితో చెప్పాడు.

"సంజయా! తొడలు విరిగి నేల మీద పడి ఉన్న నా కుమారుడు సుయోధనుని చూచి పాండవులు, పాంచాలురు ఏమన్నారు. వివరించు." అని అడిగాడు. సంజయుడు ఇలాచెప్పాడు.

"ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! సుయోధనుడు నేలకొరగ గానే పాండవులు, పాంచాలురు ఆనందోత్సాహాలతో ఉప్పొంగిపోయారు. శంఖాలు పూరించారు. భేరీ నినాదాలు మిన్నుముట్టాయి. అందరూ పెద్దగా అరుస్తూ కేకలు వేస్తూ భీముని తో ఇలా అన్నారు.

"భీమసేనా! ఈ సుయోధనుడు గదా యుద్ధములో అత్యంత నేర్పరి. అలాంటి వాడు అనాలోచితంగా పైకి ఎగిరినపుడు అత్యంత నైపుణ్యంతో అతని తొడ మీద కొట్టి నేలకూల్చావు. నీవు సుయోధనునితో యుద్ధము

చేస్తున్నప్పుడు మాకు కలిగిన గగుర్పాటు ఇంకనూ తగ్గలేదు.” అని భీమసేనుని ప్రశంసించారు.

కాని కొంతమంది మాత్రం తమ తమ మనసులలో భీముడు అధర్మయుద్ధములో సుయోధనుని నేలకూల్చాడు అని అనుకోవడం కృష్ణుడు గమనించాడు. అక్కడ చేరిన వారిని చూచి ఇలాఅన్నాడు.

“మహావీరులారా! భీమసేనుడు సుయోధనుని అక్రమంగా చంపాడని మీరు తలవ వద్దు. ఈ దుర్మార్గుడైన సుయోధనుడు ఏక వస్త్ర అనే కనికరం లేకుండా ద్రౌపదిని సభకీడ్పించి వలువలు ఊడదీయమని ఆదేశించాడు. కాని ధర్మజుడు మాత్రం అదేమీ మనసులో ఉంచుకోకుండా రాజ్యములో భాగం మాత్రం అడిగాడు. దానిని కూడా తృణీకరించాడు ఈ పాపాత్ముడు. అలాంటి అధర్మవర్తునునకు అధర్మ యుద్ధమే తగియున్నది. విదురుడు మొదలగు వారు ఎన్ని విధముల చెప్పినా ఇతడు యుద్ధమార్గమునే అనుసరించాడు. కౌరవ కుల నాశనమునకు కారకుడయ్యాడు. కాబట్టి ఇతని గురించి ధర్మాధర్మ తర్కము లేల! మీ మీ స్థానములను కదలండి.” అని పలికాడు.

నేల మీద పడి ఉన్న సుయోధనుడు తన గురించి శ్రీకృష్ణుడు అన్న మాటలు విన్నాడు. రోషంతో అతని గుండెలు మండిపోతున్నాయి.

“ఓ కంసుని దాసుడైన వసుదేవుని కుమారుడా! కృష్ణా! నీ తప్పులు నీవు తెలుసుకోకుండా సిగ్గు లేకుండా ఏమేమో ప్రేలుతున్నావు. నీవు చెప్పిన మాటలు విని, అర్జునుడు సైగ చేస్తే ఆసైగను అందుకని ఈ పాపాత్ముడు భీముడు నా తొడమీద కొట్టి నన్ను పడగొట్టాడు. లేని యడల ఇటువంటి భీములు పదివేల మంది వచ్చినా నన్ను పడగొట్టలేరు. నేను ఒక్కడినే మీ

అందరనూ నాశనం చేసి ఉండేవాడిని. శిఖండిని ముందు పెట్టి భీష్ముని పడగొట్టేట్టు చేసావు. ధర్మరాజుతో అబద్ధ మాడించి ద్రోణుని చావుకు కారకుడవయ్యావు. భూమిలో కూరుకున్న రథమును ఎత్తుకొనుచున్న కర్ణుని అక్రమంగా చంపించావు. ఇన్ని అధర్మములకు ఒడి గట్టిన నిన్ను ఏమనాలి? నీ మోసాలకు అంతు లేదా! భీష్మ, ద్రోణ, కర్ణ, భూరిశ్రవస, జయద్రథులను మోసంతో కాకుండా ధర్మంగా గెలవడం నీకూ, నీ పాండవులకు చేతనవుతుందా!" అని పలికిన సుయోధనుని చూచి కృష్ణుడు ఇలా అన్నాడు.

"సుయోధనా!నీవు చేసిన అక్రమాలు నీకు గుర్తులేవా! ఈనాడు నిన్ను కూల్చిన భీమసేనుని బాలుడుగా ఉండగా పాముల తో కరిపించావు. విషంపెట్టి చంపాలని చూచావు. నీటిలో ముంచావు. అదీకాక, కుంతీ దేవి తన కుమారులతో గాఢ నిద్రలో ఉండగా, నీవు లక్క ఇల్లు తగలపెట్టించి వారిని చంపబూనావు. ధర్మనిరతుడైన ధర్మరాజును మాయాద్యూతమునకు ఆహ్వానించి అతని రాజ్యమును, సంపదలను అపహరించావు. అంతటితో తనివిదీరక, ఏకవస్త్రగా ఉన్న యాజ్ఞసేనిని సభకీడ్పించి ఘోరంగా అవమానించావు. అన్నమాట తప్పని ధర్మజుడు, నీవు చేసిన అవమానముల నన్నింటినీ సహించి, తమ్ములతో భార్యతో అడవులకు వెళ్లాడు. అరణ్య,అజ్ఞాత వాసానంతరము ధర్మజుడు పంపగా నేను రాజ్యములో భాగము అడగడానికి వచ్చాను. నీవు తిరస్కరించావు. దానికి ఫలితం ఈనాడు అనుభవించావు. నీ లోభత్వము వలన, పాప చింతన వలన, దుర్మదము వలన, శాంత మనస్కులైన భీష్మ, ద్రోణులకు ప్రాణహాని కలిగింది.

ఇంకా చెపుతాను విను. ద్రుపదుడు చేసిన తపోయజ్ఞ ప్రభావంతో అగ్ని కుండములోనుండి జన్మించిన, శిఖండి, ధృష్టద్యుమ్నులు కారణ జన్ములు. వారు భీష్మ,ద్రోణుల మరణములకు నిమిత్తమాత్రులు. కాని వారి

మరణమునకు కారణభూతుడవు నీవు. వారిని అకారణ యుద్ధములో కి దించి చంపించావు. అప్పటికే ఎంతో సేపు యుద్ధము చేసి డస్సియున్న సాత్యకిని రక్షించుటకు భూరిశ్రవసుని చంపుట అధర్మము కాదు కదా! కాని అనేకులు కలిసి బాలుడు, నా మేనల్లుడు అయిన అభిమన్యుని చుట్టుముట్టి చంపడం నీకు అధర్మము అనిపించలేదా! చెల్లెలి వరస అని కూడా చూడకుండా పాంచాలిని అరణ్యములో నిర్బంధించి, అపహరించిన జయద్రధుని చంపుట పాపమా! అలాంటి జయద్రధుని చంపకుండా విడిచి పెట్టి అగ్నిప్రవేశం చెయ్యడానికి అర్జునుడేమన్నా వెర్రివాడా! నీవు పాప చింతనతో, అడవులలో ప్రశాంత జీవనము గడుపుతున్న పాండవులను అధిక్షేపించుటకు, ఘోష యాత్ర నెపముతో, వారున్న చోటికి వెళ్లినపుడు, నిన్ను గంధర్వులు అపహరించుకు పోతే నిన్ను కాపాడిన వాడు అర్జునుడు అని మరచిపోయావా! గాంగేయ,కుంభసంభవ,కర్ణ,అశ్వత్థామ,కృపాచార్యులు వెంటరాగా నీవు మత్స్య దేశములో, ఉత్తరగోగ్రహణము చేసినపుడు, మీరందరనూ తన సమ్మోహనాస్త్రముతో మూర్ఛపోగొట్టి కూడా, మిమ్ములను చంపకుండా సురక్షితంగా విడిచి పెట్టిన అర్జునుని ధర్మనిరతి, దయాగుణము నీవు ఎరుగవా! నీవు చేసిన మహా పాపముల కన్నింటికి మూలపురుషుడైన కర్ణుడు రణ రంగమున భూమిలో కుంగిన రధమును ఎత్తుకొనునపుడు, అర్జునుడు చంపకుండా ఎందుకు ఊరకుంటాడు. చేజిక్కిన అవకాశమును ఎందుకు వదులుకుంటాడు? ఒక వేళ అర్జునుడు కర్ణుని చంపకుండా విడిచి పెట్టినా, బ్రాహ్మణ శాపగ్రస్తమైన రధ చక్రము పైకి లేస్తుందా! కాబట్టి ఆ సమయమున ఆ నీచుడైన కర్ణుని చంపడం సముచితము. యుధిష్ఠిరుడు శల్యుని చంపడం మాత్రం అధర్మము అని నీవు అనలేదు. మహాసంతోషము.

సుయోధనా! ఒక్క విషయం ఆలోచించు. చిన్నతనము నుండి నీవు నీ తమ్ములు పాండవుల మీద కక్షపెంచుకున్నారు కాని పాండవులు నిన్ను కాని నీ

తమ్ములను కానీ ద్వేషించలేదు. కురు వంశమును కూకటి వేళ్లతో పెకలించి వేయుటకు నీవే మాయాద్యూతము అను గునపమును చేతపూనావు. దాని వలన సర్వనాశనం అయింది. అయినా సుయోధనా! భీమసేనుడు చేసిన ప్రతిజ్ఞను నీవు వింటివి గదా! గదతో తొడలను విరుగ గొట్టెదను అని ప్రతిజ్ఞ చేసిన వాడు పిడి గుద్దులు గుద్దుతాడా చెప్పు. కాబట్టి వృధా మాటలు కట్టిపెట్టు.“ ” అని అన్నాడు కృష్ణుడు.

ఆ మాటలు విన్న సుయోధనుడు ఇలా అన్నాడు. “ కృష్ణా! నేను వేదములు వేదాంగములు, అనేక శాస్త్రములు చదివాను. ఎన్నో యజ్ఞ యాగములు చేసాను. ఎన్నో సిరి సంపదలు అనుభవించాను. ఎందరో రాజులతో నీరాజనాలు అందుకున్నాను. నా శత్రువుల మదము అణిచాను. ఇప్పుడు బంధు మిత్ర సమేతంగా స్వర్గసుఖములు అనుభవించుటకు వెళుతున్నాను. నీ దృష్టిలో నేను చెడ్డవాడను, దుర్మార్గుడనే కావచ్చు. కాని మీరందరూ మీ శేష జీవితములు పశ్చాత్తాపంతో గడుపుతారు.” అని అన్నాడు.

అప్పుడు పాండవులందరూ తాము భీష్మ,ద్రోణ,కర్ణులను అధర్మయుద్ధం లో చంపామా అన్నట్టు తలలు దించుకున్నారు. వారిని చూచి కృష్ణుడు ఇలా అన్నాడు.

“మీరందరూ భీష్మ,ద్రోణ,కర్ణులను ధర్మపరంగా చంపలేదని బాధ పడవలదు. వారు మ హా యోధులు. ధర్మయుద్ధములో వారిని గెలవడం చాలా కష్టం. కాబట్టి నేను బహు విధములైన ఉపాయములతో ఈ ప్రకారము చేయవలసి వచ్చినది. లేనియెడల, ఆ మహా యోధులు అత్యంత పరాక్రమ వంతులు మామూలుగా మరణిస్తారా! అదియును కాక, వారి పురాకృత

కర్మముల వలన ఇటువంటి మరణముసంప్రాప్తించినది. దైవఘటలను తప్పించడం మీతరమా! కాబట్టి ఈ సంతోష సమయమున దుఃఖించడం తగదు.” అని అన్నాడు.

అప్పటికి పొద్దు కుంకింది. కృష్ణుడు పాంచజన్యమును, అర్జునుడు దేవదత్తమును, యుధిష్టిరుడు అనంత విజయము అను శంఖమును, భీమసేనుడు పౌండ్రము అను శంఖమును, నకుల సహదేవులు సుఘోష, మణిపుష్పకములను విజయ సూచకముగా పూరించారు. భేరీ మృదంగ నినాదములు మిన్నుముట్టాయి. అక్కడ ఉన్న వారందరూ విజయుడైన ధర్మరాజును పొగడ్తలతో ముంచెత్తారు. పాండవులు కౌరవ శిబిరములకు వెళ్లారు. వారితో కూడా సాత్యకి వెళ్లాడు.

ధృష్టద్యుముడు మొదలగు ప్రముఖ వీరులు, ద్రుపదుని దాయాదులు, ద్రౌపదీకుమారులు, మిగిలిన మహారాజులు అందరూ ధర్మరాజు వద్ద అనుజ్ఞ తీసుకొని సైన్య సమేతముగా తమ తమ శిబిరములకు వెళ్లారు. మరునాడు హాస్తినాపురమునకు వెళ్లవలెనని నిశ్చయించుకున్నారు.

పాండవులు కౌరవుల శిబిరములు ప్రవేశించారు. నీ కుమారుని శిబిరము నిర్మానుష్యంగా ఉంది. నాటకము అయి పోయి, అందరూ వెళ్లిపోయిన తరువాత, నిశ్శబ్దముగా ఉన్న రంగస్థలి మాదిరి ఉన్నది. అక్కడ ఉన్న పరిచారికలు ధర్మజునకు స్వాగతం పలికారు. అతనిని గంధపుష్పాక్షతలతో సత్కరించారు. కుంతీకుమారులు రథం దిగుతున్నారు. ఆసమయంలో కృ ష్ణుడు అర్జునునితో ఇలా అన్నాడు.

“అర్జునా! నీ గాండీవము, అక్షయతూణీరము తీసుకొని ముందు

నీవురథం దిగు. తరువాత నేను దిగుతాను." అని అన్నాడు. అలాగే అని గాండీవధారియై అర్జునుడు ముందు రథం దిగాడు. తరువాత శ్రీకృష్ణుడు పగ్గములను నొగలమీద పెట్టి తానూ రథం దిగాడు. రథము పైన ఉన్న కపిధ్వజము మీద ఉన్న ఆంజనేయుడు తన భూతగణముతో అక్కడి నుండి తొలగిపోయాడు. వెంటనే ఆ రథము భగా భగా మండిపోయింది. అది చూచి అర్జునుడు ఆశ్చర్యపోయాడు. రెండు చేతులు జోడించి "కృష్ణా! ఏమిటీ వింత!" అని అడిగాడు. దానికి కృష్ణుడు ఈ విధంగా చెప్పాడు.

" అర్జునా! ఇప్పటిదాకా యుద్ధం లో గెలవడం నీ మహిమ అనుకుంటున్నావు. కర్ణుడి అస్త్ర శస్త్ర ధాటికి ఈ రథం ఎప్పుడో కాలిపోయింది. కాని ఇప్పటి దాకా నేను నొగల మీద, కపిధ్వజము మీద ఆంజనేయుడు ఉన్నాము. కాబట్టి ఈ రథము మండిపోకుండా ఇప్పటి దాకా నిలిచి ఉంది. ఆంజనేయుడు తొలగిపోయాడు. నేను రథం దిగాను. అందుకే కాలిపోయింది. ఇందులో వింత ఏమున్నది." అని అన్నాడు.

కృష్ణుడు ధర్మజుని కౌగలించుకొని "ధర్మజా! నేను ఉపప్లావ్యమునకు వచ్చి నిన్ను కలిసినపుడు నీవు నాకు వస్త్రములు ఇచ్చి అర్జునుని నా చేతిలోపెట్టి, "వీడిని నీవు కాపాడాలి" అని అర్థించావు. నేనుకూడా దానికి ఒప్పుకున్నాను. ఇదుగో యుద్ధములో విజయుడై తిరిగి వచ్చిన నీ అర్జునుని నీకు క్షేమంగా అప్పగిస్తున్నాను. ఇకమీదట జరగవలసిన కార్యములు గురించి ఆలోచించు." అని పలికాడు.

"అదేమిటి కృష్ణా! ఈ 18 రోజుల యుద్ధంలో నీవు మమ్ములను అనుక్షణం కాపాడక పోతే మేము ఈ యుద్ధసాగరమును దాటగలమా! నాడు వ్యాసుడు చెప్పనే చెప్పాడు. శ్రీకృష్ణుడు ఎక్కడ ఉంటాడో విజయం అక్కడే

ఉంటుంది అని. నీ కరుణ వలననే మాకీ విజయం సంప్రాప్తమయింది." అని అన్నాడు ధర్మరాజు.

"ధర్మజా! యుద్ధ ప్రారంభంలో అర్జునునికి యుద్ధం చెయ్యడం ఇష్టం లేదు. నిర్వేదంలో విషాదంలో ఉన్న అర్జునునికి గీత బోధించి రణోన్ముఖుని గా చేసాను. కాని ఇప్పటికీ అర్జునునికి ఈ యుద్ధం ఈ మారణకాండ ఇష్టం లేదు. కాని అతడు ఇంద్రుని కుమారుడు. ఏ పని చేయుటకైనా సమర్ధుడు. అర్జునునికి కోపం వస్తే ముల్లోకాలను తృటిలో నాశనం చెయ్యగలడు. కాబట్టి ఇందులో నేను చేసినది ఏమియు లేదు." అని అన్నాడు.

ఆ ప్రకారము అందరూ సరససల్లాపములతో తేలియాడారు. ధర్మరాజు అత్యధిక సంపదలు కలిగిన సుయోధనుని ధనాగారము అంతా స్వాధీనము చేసుకున్నాడు. మిగిలిన కౌరవ సేనలను చూచుకుంటూ ఉల్లాసంగా తిరుగుతున్నాడు. అప్పుడు కృష్ణుడు ధర్మరాజుతో "ధర్మనందనా! సుయోధనుడు లేని ఈ శిబిరము పాడుబడింది. అందువలన మనము ఇక్కడ ఉండటం మంచిది కాదు. వేరొక ప్రశాంత స్థలమునకు పోవుదము." అని అన్నాడు.

తరువాత శ్రీకృష్ణుడు పాండవులను, సాత్యకిని తనతో పాటు ఓఘవతి అను పుణ్యనదీ తీరమునకు తీసుకొని వెళ్లాడు. అక్కడ అందరూ విడిది చేసారు. ధర్మరాజుకు మనసులో భయం పట్టుకుంది. అర్జునుడు చేసిన సైగతో భీముడు అధర్మప్రవర్తనతో సుయోధనుడి తొడలు విరుగ గొట్టాడు. కాలితో తన్నాడు. ఈ విషయం సుయోధనుని తల్లి గాంధారి వినిన తనను శపించుట తధ్యము. కాబట్టి ఆమెను శాంతింపచేయాలి. ఆ కార్యమునకు తగిన వ్యక్తి శ్రీకృష్ణుడు అనుకొని అతనిని గాంధారి వద్దకు హస్తినాపురమునకు పంపాడు. ,

ధర్మజుని మాట మేరకు కృష్ణుడు హస్తినాపురమునకు వెళ్లాడు. తాను వచ్చినట్టు ధృతరాష్ట్రునకు వర్తమానం పంపాడు. ధృతరాష్ట్రుడు కృష్ణుని సాదరంగా లోనికి తీసుకురమ్మన్నాడు. కృష్ణుడు ధృతరాష్ట్రుని అంతఃపురము నకు వెళ్లాడు. కొడుకులను పోగొట్టుకున్న ధృతరాష్ట్ర, గాంధారిలను ఓదార్చ డానికి అప్పటికే వ్యాసు డు అక్కడకు వచ్చి ఉన్నాడు.

వ్యాసుని చూచి కృష్ణుడు సంభ్రమంతో వ్యాసుని పాదములకు సాష్టాంగ ప్రణామం చేసాడు. పక్కనే ఉన్న ధృతరాష్ట్రునికి గాంధారికి నమస్కరించాడు. ధృతరాష్ట్రుని పక్కన నేలమీద కూర్చున్నాడు. ధృతరాష్ట్రుని చేతులు తన చేతులలోకి తీసుకొని ఆయనను ఓదారుస్తున్నాడు.

"మహారాజా! మీ వంశము అంతా నిష్కారణంగా నాశనం అయింది. ఇలాంటి పరిస్థితి కలగకూడదనే ఆనాడు పాండవులు నన్ను మీ వద్దకు దూతగా పంపారు. ఈ సంగతి నీకూ తెలుసు కదా! ఆ రోజు సంధి జరిగి ఉంటే పరిస్థితి ఎలా ఉండేదో మనసులో ఊహించు. మహారాజా! లోకంలో జూదము ఆడటం గెలవడం, ఓడటం సహజమే కదా! ఎక్కడన్నా అంతఃపురములో ఉన్న కుల కాంతలను, ఏక వస్త్రలను, సభ కీడ్పించి, వలువలూడ్పించి అవమానించుట కన్నామా! విన్నామా! కాని దానికీ పాండవులకు కోపం రాలేదు. ఆ మాటకొస్తే 12 ఏండ్లు అరణ్యావాసం చేసినా వారికి కోపం రాలేదు. అందుకే ఐదు మంది ఉండటానికి, మనిషికి ఒక ఊరు, ఇమ్మని అర్థించారు. నీ కుమారుడు లోభంతో, అహంభావంతో ఆ ప్రతిపాదన తిరస్కరించాడు. ఆ రోజు, విదురుడు, ఇంకా బంధు మిత్రులుకూడా చెప్పారు కదా. కాని నీవు కాని, సుయోధనుడు కాని వారి మాటలు వినలేదు. కాలోపహతులు మంచి మాటలు వినరు కదా. ఇప్పుడు దానిని గురించి ఆలోచించడం అనవసరం.

ఎందుకంటే విధి నిర్ణయం ఎవరూ ఆపలేరు.

ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! పాండవులు కల్మషంలేని మనసు కలవారు. జరిగిన దానికి మీరు, వారి మీద కోపగించవలదని వేడుకుంటున్నాను. ప్రస్తుతం మీ కుమారులందరూ గతించారు కాబట్టి మీకు, గాంధారికి అంత్యక్రియలు చేయవలసిన వారు పాండవులే. అందుకని వారి శుభం మీరు కోరుట మంచిది. మీ మనసులకు ఎంతో కష్టం కలిగిందని ధర్మరాజు ఎంతో దుఃఖిస్తున్నాడు. తన మనోభావములను మీకు తెలుపమని నన్ను పంపాడు." అని అన్నాడు శ్రీకృష్ణుడు.

తరువాత గాంధారిని చూచి "అమ్మా గాంధారీ! నీకు సాటి వచ్చు రాజమాతను ఈ భూమిలో నేను చూడలేదు. లేకపోతే నాడు నిండుసభలో రాజలోకము సర్వము వినుచుండ నీ కుమారుడు సుయోధనునికి బుద్ధి చెప్పడానికి ప్రయత్నిస్తావా! నాడు నీవు సుయోధనునికి చెప్పిన మాటలు నా చెవుల్లో ఈరోజుకు కూడా గింగురుమంటున్నాయి. కాని నీ కుమారుడు లోక విరుద్ధముగా నీ మాటలు పెడచెవిని పెట్టాడు. తనకు ఏది మేలో ఏది కీడో తెలుసుకోలేకపోయాడు. నాడు సుయోధనుడు నీ మాటలు విని అభిమానంతో తృళ్లిపడకుండా, కొంత రాజ్యము పంచి ఇచ్చిన, ఈనాడు ఇంత దాకా రాదు కదా! నీవు ఆనాడే కీడు జరుగుతుంది అని చెప్పావు. అలాగే జరిగింది. ఇందులో పాండవుల తప్పు ఏమీ లేదు అని నీకు తెలుసు. పాండవుల మీద కోప పడవద్దని నేను వేడుకుంటున్నాను. ఎందుకంటే నీవు కోపంతో చూస్తే చాలు ముల్లోకములు భస్మం అవుతాయి. అంతటి తపశ్శాలివి నీవు. అందుకని నిన్ను ప్రార్థిస్తున్నాను." అని అన్నాడు.

అప్పుడుగాంధారి ఇలా అంది. "దాందేముందిలే కృష్ణా! అంతా నీవు

చెప్పినట్లే జరిగింది కదా! ఇంతవరకూ నా కుమారుల మరణములకు దుఃఖిస్తున్న నాకు, అమృతోపమానమయిన నీ పలుకులు ఊరట కలిగించాయి. కృష్ణా! ఈ రాజు అంధుడు. దీనుడు. వృద్ధుడు. ఈయనను నీవు, పాండుకుమారులు కాపాడాలి." అని గాంధారి తన పైట చెరగును ముఖానికి కప్పుకొని ఏడ్చింది. కృష్ణుడు ఆమెను, ధృతరాష్ట్రుని తగు విధంగా ఓదార్చాడు.

ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! జరిగిన దానికి బాధపడవలదు. అశ్వత్థామ మిగుల కోపిష్ఠి. అతను పాండవులకు ఏమి కీడు తలపెడతాడో అని భయంగా ఉంది. నేను వెళ్లివస్తాను" అని అన్నాడు.

దానికి ధృతరాష్ట్రుడు "త్వరగావెళ్లవయ్యా కృష్ణా!పాండవులను కంటికి రెప్పలా కాపాడటం నీ ధర్మం కదా! వారు నిన్ను వెయ్యివిధాలుగా ఆశ్రయించారు. వారి ఆశ్రయాన్ని నీవు సఫలం చెయ్యాలి కదా. వెళ్లు. మరలా కనిపించు." అని అన్నాడు. వారి వద్ద సెలవు తీసుకొని కృష్ణుడు ధర్మరాజు వద్దకు వెళ్లాడు.

వ్యాసుడు కూడా గాంధారీ ధృతరాష్ట్రులతో ఇలా అన్నాడు. "మహారాజా! గాంధారీ! ప్రస్తుతము కృష్ణుడు మీ శోకోపశమనము కొరకు పలికిన పలుకులు మీరు ఆదరించతగ్గవి." అని వారిరువురినీ తగుమాటలతో ఓదార్చి అక్కడి నుండి వెళ్లిపోయాడు.

హస్తినాపురమునుండి బయలు దేరిన శ్రీకృష్ణుడు అతి త్వరితముగా ఓఘవతీ నదీ తీరమును చేరుకున్నాడు. అక్కడ విడిది చేసి ఉన్న పాండవులను కలుసుకున్నాడు. హస్తినాపురమునందు జరిగినది అంతయూ ధర్మరాజుకు

వివరించాడు.'' అని వైశంపాయనుడు జనమేజయునకు వివరించాడు. వైశంపాయనుడు భారత కథను ఇంకా ఇలా చెప్పసాగాడు. జనమేజయ మహారాజా! ధృతరాష్ట్రుడు సంజయునితో ఇలా అన్నాడు.

''సంజయా! భీమసేనుడు నా కుమారుడు సుయోధనుని తొడలు విరుగగొట్టిన తరువాత ఏమిజరిగింది. నా కుమారుని గతి ఏమయింది చెప్పు'' అని అడిగాడు. అప్పుడు సంజయుడు ధృతరాష్ట్రునితో ఇలా చెప్పసాగాడు.

''మహారాజా! భీమసుయోధనుల గదాయుద్ధమును నేను పక్కనే ఉన్న పొదలలో కూర్చుని చూచాను. పాండవులు వెడలిపోగానే నేను వెలుపలికి వచ్చాను. సుయోధనుని వద్దకు వెళ్లాను. సుయోధనుడి మొహం అంతా ధూళితో నిండి ఉంది. మొహం మీద పడ్డ వెంట్రుకలు పక్కకు తోసుకొని కన్నుల నీరు నింపుకొని నన్ను చూచి ఇలా అన్నాడు.

''సంజయా! చతుస్సముద్రవేలావలయుత ధరణీతలంబంతయు ఏకచ్ఛత్రాధిపత్యముగా పరిపాలించిన సుయోధన సార్వభౌమునికి ఎంతటి దుర్గతి పట్టినదో చూచావా! పదకొండు అక్షౌహిణీలసైన్యమునకు అధిపతిని. నా సామంత రాజులందరూ నాకు అణిగిమణిగి ఉన్నారు. అంతటి వైభవమును అనుభవించిన నేను ఎలా ఉన్నానో చూడు! లోక నిందకైనను వెరవక భీముడు గదాయుద్ధమున నియమములను అతిక్రమించి నన్ను తొడల మీద గదతో మోది పడదోసాడని మనవాళ్లందరికీ చెప్పు. నాడు భీష్ముని, ద్రోణుని, కర్ణుని, భూరిశ్రవసుని అక్రమంగా చంపారు. నేడు నన్ను భీముడు అధర్మయుద్ధంలో చంపాడు. అదీ ఒక విజయమేనా! దీనికి లోకులు పాండవులను, పురుగులు పడిపోతారని, తిట్టరా! పాండవులకు ఇది వృధా విజయం కాక మరేమున్నది. అధర్మంగా నన్ను కూలదోసిన భీముడు ఏం బాగుపడతాడు లే! మరొక

విషయం సంజయా! నన్ను అధర్మయుద్ధంలో కూలదోసింది చాలక భీముడు నా తలను తన వామపాదంతో తన్నాడు. దీనిని లోకులు మెచ్చుతారా! నేను రారాజుగా ఉన్నప్పుడు నన్ను తృణీకరించారు. నేను పడిపోగానే కాలుతో తన్నారు. ప్రజలు దీనిని గర్హింపరా! నేను ఎన్నో యజ్ఞాలు యాగాలు చేసాను. అడిగిన వారికి లేదనకుండా ఎంత మందికో దానాలు చేసాను. వారిని శ్రీమంతులను చేసాను. విప్రులకు అగ్రహారాలు ఇచ్చి ఆదరించాను. నా బాహు బలంతో ఈ రాజ్యాన్ని సుభిక్షంగా ప్రజారంజకంగా పరిపాలించాను. ఇదిగో ఈ శమంతక పంచకములో మరణిస్తున్నాను. పుణ్యలోకములకు పోతాను. నా గురించి నాకు ఎలాంటి చింత లేదు. పాండవులే నన్ను అధర్మయుద్ధములో గెలిచి రాజ్యము కైవసము చేసుకున్నారు. నీకు అశ్వత్థామ, కృపాచార్యుడు, కృతవర్మ కనపడితే, జరిగినది అంతా వారికి విశధంగా నా మాటగా చెప్పు. పాండవులు అందరూ అనుకున్నట్టు ధర్మాత్ములు కారు. వారు అసత్యవాదులు. అధర్మపరులు. ధర్మము అనే ముసుగును ధరించి లోకమును మోసము చేస్తున్నారు. వారిని ఎన్నటికీ నమ్మరాదు." అని పలికాడు.

ఇంతలో చుట్టు పక్కల జనపదములలో ఉన్న వారు.ముని ఆశ్రమము లలో ఉన్న ముని కుమారులు, సుయోధనుని చూడడానికి వచ్చారు. వారితో పాటు రధికత్రయమైన అశ్వత్థామ, కృపాచార్యుడు, కృత వర్మ కూడా అక్కడకు వచ్చారు. సుయోధనుని ఆ స్థితిలో చూచి కన్నీరు మున్నీరుగా విలపించారు.

అశ్వత్థామ సుయోధనుని చూచి "రారాజా! ఎల్లప్పుడు పలువురు రాజన్యులు నీ చుట్టు చేరి నిన్ను ప్రశంసిస్తూ ఉంటారు కదా! ఇప్పుడెందు కయ్యా ఒంటరిగా ఉన్నావు! కురుసామ్రాజ్య సింహాసనము అధిష్టించిన నీవు కటిక నేల పడి ఉండమని ఆ విధాత నీ నుదుటను రాసాడా రారాజా!

రారాజా! నీ బలము. నీ శౌర్యము ఎక్కడు పోయాయి! నీ సైన్యాధిపతులందరూ ఏమయ్యారు ఒక్కరూ నిన్నుచూడ్డానికి రాలేదా రారాజా! రారాజా! సేవకులు నీకు అహర్నిశముపట్టు ఆ పట్టు గొడుగులేవి! అయ్యో! ఇలా ధూళిలో పడి ఉన్నావేమయ్యా! నీ ఒళ్లంతా దుమ్ము కొట్టుకొని ఉన్నదయ్యా! పన్నీటి జలకాలు ఎందుకు ఆడవు సుయోధనా! భీష్ముడు, ద్రోణుడు, కర్ణుడు నీ పక్కన ఆసీనులయి ఉండగా, దుశ్శాసనుడు, వికర్ణుడు నీ కంటి వెలుగులై ఉండగా, అష్టైశ్వర్యములు అనుభవించిన నిన్ను ఆ రాజు లందరూమరిచినారా! ఒక్కరూ రారేమి రారాజా! రారాజా! నీ పట్ల లక్ష్మీదేవి చంచల మైనదయ్యా. విధి నీ పట్ల క్రూరంగా ప్రవర్తించింది. నేనేం చెయ్యను రారాజా!" అని విలపిస్తున్నాడు అశ్వత్థామ.

అశ్వత్థామను చూచి సుయోధనుడు ఇలా అన్నాడు. "గురుపుత్రా! నీవెరుగనిది ఏమున్నది! మనుజుల విధివిధానములు ఆ బ్రహ్మ సృష్టించినవే కదా: సుఖ దుఃఖములు వస్తుంటాయి పోతుంటాయి. మనం అన్నింటినీ సమంగా చూడాలి. నా బంధువులు మిత్రులు, మహా వీరులు అందరూ యుద్ధంలో మరణించినప్పుడు నేను ఒక్కడిని బతికి ఉండటం భావ్యమా! నా బాహు బలము, నా వీరత్వము, నా ధైర్యము సడలిపోగా, నా శత్రువులు ఈ ప్రకారము నన్ను పడదోసారు. నాకు సద్గతి కలిగించారు. అదియును కాక, శత్రువుల పాల బడకుంటా మీరు ముగ్గురూ నా కంటపడటం నాకు ఎంతో ఆనందంగా ఉంది." అని పాండవులు అక్కడకు వచ్చినప్పటినుండి జరిగిన విషయములు సవిస్తరముగా వారికి వివరించాడు. అది విని అశ్వత్థామ కోపంతో ఊగిపోయాడు.

రారాజా! నా తండ్రిని అర్జునుడు అధర్మంగా వధించినపుడే నా గుండెలు మండిపోయాయి. ఇప్పుడునిన్నుకూడా అక్రమంగా, అధర్మంగా పడదోసారు.

ఆ పాండవుల నందరినీ నా అస్త్రములతో దగ్ధం చేయకున్న నేను బతికి ఉండటం వ్యర్థము. రారాజా! సుయోధనా సార్వభౌమా! నేను సత్యం పలుకుతున్నాను! పాండవులను పాంచాలురను, వారి వారి బంధుమిత్రులను కృష్ణుడు చూస్తూ ఉండగా నేను వధిస్తాను. ఇదేనాప్రతిజ్ఞ. నన్ను ఆజ్ఞాపించండి.” అని సుయోధనుని ముందు మోకరిల్లాడు.

సుయోధనుని మనసు ఆహ్లాదంతో నిండిపోయింది. “కృపాచార్యా వెంటనే పుణ్యాజలములు తెప్పించండి.” అన్నాడు. వారిని చూడటానికి వచ్చిన ముని కుమారులను అడిగి పుణ్యాజలములు తీసుకొని వచ్చాడు కృతవర్మ. అప్పుడు సుయోధనుడు కృపాచార్యుని చూచి “కృపాచార్యా! మీరు వెంటనే అశ్వత్థామను కౌరవ సేనకు సర్వసైన్యాధ్యక్షునిగా అభిషేకించండి. అశ్వత్థా పుట్టుకతో బ్రాహ్మణుడైనా, రారాజు కోరికమేరకు యుద్ధం చెయ్యడం పరమ ధర్మము. అశ్వత్థామను అభిషేకించండి.” అని కోరాడు.

కృపాచార్యుడు పుణ్యాహవాచన మంత్రములు, అభిషేక మంత్రములు చదివి అశ్వత్థామను కౌరవ సైన్యమునకు సర్వసైన్యాధ్యక్షునిగా అభిషేకించాడు. తనకు దక్కిన గౌరవానికి అశ్వత్థామ పొంగిపోయాడు. రారాజు ఆదర పూర్వకముగా గుండెలకు హత్తుకున్నాడు. వెంటనే పైకి లేచి సింహనాదం చేసాడు. “రారాజా! పాండవులను సమూలంగా నాశనం చేసి మీ దర్శనం చేసుకుంటాను.” అని పలికాడు. కృతవర్మ, కృపాచార్యుడు వెంటరాగా, పాండవ శిబిరముల వంక వెళ్లాడు. అక్కడ జరిగిన విషయములన్ని సంజయుడు ధృతరాష్ట్రునికి తెలిపాడు అని వైశంపాయనుడు జనమేజయునికి వివరించాడు.

మహాభారతము శల్య పర్వము ద్వితీయాశ్వాసము సమాప్తము.

శల్య పర్వము సర్వం సమాప్తము

ఓం తత్సత్ ఓం తత్సత్ ఓం తత్సత్